

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,
posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

ODBORNIKI:

Cankarjeve ustanove:

Predsednik: *Louis Kaferle*; podpredsednik: *Vatro J. Grill*; tajnik: *Louis Zorko*; blagajnik: *Joseph Frančeskin*; zapisnikar: *Joseph Jauch*;

Organizator: *Milan Medvešek*.

NADZORNIKI:

John Prudich, Felix Strumbel, John Krebelj.

GOSPODARSKI IN PRIREDITVENI ODBOR:

Mrs. Frances Candon, Miss Jennie Dagarin, Anton Jankovich, Joseph Kess, Anton Skapin, Joseph Hrvatin, Mrs. Leopoldine Vozel, Vincent Salmich, John Zaitz.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.75.

Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

NAPREJ!	1
JERNEJEVO ROJSTVO	3
IVAN JONTEZ: FANTOVSKA	5
E. K.: VSAK SAM ZASE	6
ZLATO, ZLATO! (KONEC)	10
KITAJSKA RDEČA ARMADA	13
SVOBODA POD SVASTIKO	16
ITALIJANSKA ETIJOPIJA	20
DIKTATURE NISO VEČNE	21
ANGELO CERKVENIK: ROKA PRAVICE	22
NACIZEM V JUŽNI AMERIKI	24
SKRIVNOSTNA DEŽELA BET-TAS	26
ZEMLJA IN DRUŽBA	27
E. K.: JULKINA ZMOTA	29
ZA GOSPODINJE	30
VSEBINA PRVEGA LETNIKA	31

CG

Nevarne znamke

POSTNA ZNAMKA ni kdo ve kako stara iznajdba. Leta 1837 je Sir Rowland Hill v Angliji predložil, da se zaradi olajšave poštnega poslovanja vpelje "majhen četverokoten košček papirja, dovolj velik, da se nanj pritisne poštni pečat in na drugi strani tenko pokrit z lepilom." Znamka je torej le dobrih sto let stara, poslužujemo se je pa kakor da je v rabi od začetka sveta in na tisoče ljudi po vseh krajih sveta se za te papirčke, ne le zaradi lepjenja na pisma, ampak zaradi njihove raznovrstnosti in včasih tudi redkosti tako zanima, da bi pri nabiranju in izbiranju pozabili na kosilo, na svoje opravke in včasih še na ženo.

Toda poštna znamka ni zanimiva le v albumu, temveč tudi v zgodovini. Skoraj neverjetno je, da so te navidezno nedolžne stvarce večkrat zagrozile s krvavo vojno; pa je vendar res, le da se take reči navadno kmalu pozabijo.

Tudi Amerika je imela nekaj izkušenj s tem. Nekaj naših kapitalistov je ob kraju zadnjega stoletja vložilo precej denarja v rudništvo republike Venezuele, da "ji pomaga razviti njeno naravno bogastvo"; le hudobnež bi trdil, da so pri tem mislili na ogromne profite, ki izvirajo iz takih investicij. V tistem času je Venezuela izdala poštno znamko z majhnim zemljevidom republike, ki je obsegal tudi velik del ozemlja v dolini Orinoka. Tedaj pa je bil ogenj v strehi. Anglija je namreč trdila, da pripada to ozemlje britski Gujani in je grozila z oboroženo silo. V tistem času je bil Cleveland predsednik v Washingtonu in ta se je spomnil, da prisega Amerika na Monroejevo doktrino, pa je obvestil Anglijo, da bodo Zedinjene države morale braniti Venezuelo, če bo napadena. V decembru leta 1895. so v kongresu čitali njegovo, v tem smislu spisano poslanico. Anglija si pa ni želela vojne z Ameriko in je pristala na to, da se stvar predloži rabsodišču. Prišlo je tako daleč, da so v Venezueli začeli bojkotirati angleško blago in da so se pretrgale diplomatske zveze med obema deželama. Še le leta 1897 sta obe vladi zopet imenovali poslanika in leta 1899 je rabsodišče rešilo zadevo tako, da je Venezuela plačala malenkostno odškodnino za

aretacijo nekih angleških inspektorjev, ki so bili prišli na preporno ozemlje.

Leta 1898. so Francozi in Angleži imeli sitnosti zaradi neke znamke, ki je izzvala v Sudanu upor derviŝev. Kajpada, znamka je bila le bolj pretveza, zakaj med mohamedanci v Sudanu je že davno vrelo in vsaka iskrica bi bila lahko vžgala smodnik. Mohamedanci smatrajo lotus za sveto cvetlico. Že pred Mohamedom je ta vodna lilija igrala znatno vlogo v vzhodnih verah in starih literaturah. Angleži so izdali znamko, na kateri je bilo v ospredju videti poštarja na velblodu, v ozadju pa je bila omenjena cvetlica. Derviŝi so to porabili za razburljivo versko agitacijo, češ da je mohamedanstvo užaljeno s tem, da je njihova svetinja potisnjena v ozadje. To ŝčuvanje je porodilo nevaren upor in poloŝaj je postal še bolj kritiĉen, ko so Francozi razvili svojo zastavo v Fašodi. Vendar pa je Francija kmalu odpoklicala svoje čete. Toda mohamedanski fanatiki so delali Angleŝem hude preglavice, dokler jih ni naposled Kitchener z angleŝkimi in egiptovskimi četami porazil pri Omduranu.

Tudi leta 1911. je Anglija bila v nevarnosti vojne, to pot v Indiji. V resnici so Angleži hoteli poĉastiti Inde z novo poštno znamko. Njim je slon sveta ŝival in na znamki je bil slon. Toda tisk je bil tako slab, da ni mogel v oni ŝivali nihĉe spoznati slona. Ćlovek je lahko ugibal, kaj da je, Indi so pa trdili, da je preŝiĉ in da so jih Angleži s tem hoteli smrtno užaliti, zakaj preŝiĉ je po njihovih mislih neĉist. Iz razburjenja se je izcimila zarota in grozeĉi nemir se je še le poglel, ko je Anglija vzela znamko iz prometa.

Leta 1928 sta Bolivija in Paragvaj v juŝni Ameriki izdali znamke, na katerih je vsaka drŝava imela glasoviti Chaco, ki je veĉinomoma dŝungla in ima le malo vrednosti. Toda "narodni ponos" je bil razdraŝen v obeh deŝelah in priŝlo je do krvavih spopadov. Takrat je Liga narodov še nekaj ŝtela in posreĉilo se ji je pomiriti razburjene duhove. Toda leta 1932. se je strast zopet razvnela in izbruhnila je vojna, ki je trajala tri leta, dokler nista bili obe deŝeli skoraj popolnoma izĉrpani.

(Konec na predzadnji strani)

CANKARJEV GLASNIK

MESECNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

I.
letnik
1938

*

12.
številka

Naprej!

S to številko zaključuje Cankarjev glasnik prvo leto svojega življenja. Sodbo o svoji vrednosti prepušča seveda svojim čitateljem, zahvaliti pa se mora ob tej priliki svojim prijateljem za številne izraze simpatij in vzpodbude, ki sta jih prejela uredništvo in uredništvo.

Ko je Cankarjeva ustanova sklenila, izdati mesečnik, je vedela, da delo ne pojde brez težav. Statistika pripoveduje o našem številu v tej deželi, toda statistika ne pove vsega. Raztreseni smo na ogromnem ozemlju in celo stare organizacije imajo težave z vzdrževanjem zvez z vsemi svojimi člani. Večina našega ljudstva je prišla iz starega kraja nepripravljena za komplicirane probleme, na katere je tukaj naletela. Prvi korak v organizacijo — katero že bodi — jih je največ storilo tukaj. Zanimanje za življenje, razen zasebnega se jim je ponajveč zbudilo tukaj. Zveze s staro domovino, kjer je vendar ognjišče naše kulture, so ostale rahle in pogostoma jih sploh ni bilo, kjer bi bile najbolj potrebne. Težko bi bilo to komu očitati; življenje v današnji družbi je tako preobloženo s trudom in skrbmi za vsakdanji kruh, da ostane kaj malo časa in sredstev za reči, po katerih koprne plemenitejše želje. Ampak to pomanjkanje vezi otežčava zlasti kulturno delo med nami in v resnici je občudovanja vredno, da je naše ljudstvo v Ameriki ustvarilo toliko na tem polju, kolikor ima. Vse to delo je bilo spojeno z ogromnimi težavami in žrtvami; vsaka organizacija, vsak dom, vsaka knjižnica, vsak list, vsaka dramatična predstava izpričuje hrepenenje tega priprostega ljudstva po lepšem življenju, brezprimerno požrtvovalnost in žilavo delavnost, ki je ustvarila vse to. Pesimisti mu že davno štejejo kratka leta, v katerih izgine zadnji Slovenec v tej deželi, narodu pa gredo vse jeremijade pri enem ušesu noter, pri drugem pa ven in svoje delo nadaljuje, čuteč v dnu srca, da obrodi sadove, katerih vrednost nikdar ne izgine.

Tako je tudi s Cankarjevim glasnikom. Družba, ki ga je ustanovila, je storila to v zavesti, da je med našim ljudstvom veliko število takih, ki čutijo potrebo lista, namenjenega predmetom, s katerimi se naši politični listi in glasila gospodarskih organizacij ne morejo baviti, ker imajo dovolj svojih nalog. Da je res tako, kaže odziv, ki ga je glasnik našel v prvem letu svojega obstanka in dejstvo, da je prebredel to najbolj kritično perijodo svoje mladosti, zlasti če se vzame v poštev, da se je prav v tem času skoraj nepričakovano vrnila gospodarska kriza s tako silo, da obsega najhujšo dobo zadnje "depresije."

Razume se, da je obsežna nezaposlenost, katere so slovenski delavci v posebni meri deležni, prizadela tudi Cankarjev glasnik in število naših naročnikov se ni tako pomnožilo, kakor bi se bilo moralo in kakor bi se brez dvoma bilo v časih, ki se imenujejo normalni. To potrjujejo pisma mnogih naročnikov, prosečih upravnika, naj počaka pa naj ne ustavi lista, ker bi ga težko pogrešali. Seveda je to za upravništvo težak problem, ker tudi ono nima nobenih zakladov, iz katerih bi moglo črpati v potrebi. Upravnik torej upa, da bodo prijatelji glasnika, ki žele, da bi živel in se razvijal, poagitali med onimi, ki morejo, da pomnože število naročnikov do one točke, kjer ne bo več skrbi za plačevanje tiska, vezave, pošte in vseh raznih stroškov, ki jih izdajanje takega mesečnika nujno ustvarja.

Uredništvo pa ostane zvesto načelom, ki jih je označilo ob rojstvu revije. Cankarjev glasnik je namenjen našemu naprednemu delavstvu in hoče služiti njegovim duševnim potrebam, ležečim izven okvirja drugih listov. Oni, ki so se bali, da bo revija škodovala drugim našim izdajam, so se lahko prepričali, da nima takega namena in da v dejstvu ne ustvarja take nevarnosti. Mesečnik ne more biti nadomestilo dnevnika ali tednika, ampak dopolnilo. S svojimi snovmi ne zadošča potrebam čitatelja, ki hoče biti poučen o dnevnih dogodkih, o poslovanju svoje organizacije, o delu svoje stranke, o mestnih in državnih zadevah in neštivilnih drugih predmetih, tičočih se njegovega vsakdanjega življenja, njegovih političnih in strokovnih zadev. Čitanje glasnika more le ustvariti željo po čtivu, ki ga mora iskati drugod in bo torej, zlasti kadar se zboljšajo časi, le koristilo drugim našim izdajam.

S tem prepričanjem prestopa Cankarjev glasnik prag, pripravljen, da posluži svojemu občinstvu po najboljših močeh. Uredništvo je daleč od domišljije, da je mesečnik že dovršen. V prvem letu je storilo, kar je bilo v razmerah mogoče. Čitatelji nam lahko verjamejo, da te razmere niso kar najidealnejše. Tudi uredništvo ima svoje težave — menda jih ima vsako, tudi če mu

je bolj mehko postlano kakor našemu. Ampak dobro voljo ima in kakor je prebredlo prve zapreke, tako upa, da premaga tudi nadaljne. Marsikdo nam je povedal, da hoče prvi letnik vezati in shraniti. Sodeč po tem, je bilo v njem vendar marsikaj vredno, da se otme pozabljenju. Potrudimo se, da vam postane drugi letnik še milejši, da bo eden dokumentov slovenskega naprednega delavstva v Ameriki, da vam razvedri marsikatero uro in da si ga bo vsak rad shranil in še pozneje paberkoval po njem.

Cankarjev glasnik je — vsaj upamo — dokazal, da hoče voditi naše ljudstvo naprej, tja, kjer zarje zlate vrhove, kjer se pripravlja svetlejša bodočnost, kjer bodo zanamci uživali svobodo in najzlahotnejše sadove človeškega duha. Preteklost je za nami in nihče je ne prikljče nazaj. Pred nami je bodočnost in njej morajo biti posvečene naše brige. V njej se skrivajo nedoslučene krasote, za gorami so svetovi, katerih se še ni dotaknila človeška noga, le naša zavest nam potrjuje, da so tam in naše koprnenje sili tja. Če sami ne vstopimo vanje — kaj za to? Mojzes je s hriba gledal obljubljeni deželo in je umrl. Naš Cankar je zatisnil oči, preden so se izpolnile najbolj vroče želje njegovega srca. Če dobro odpremo oči, lahko tudi mi vidimo deželo svobode in pravice, za katero se bojujejo milijoni. In za nami pridejo otroci in otroci; nihče ne more vedeti, kako hitro se izpolni preročanstvo, ampak tudi če nam samim ne bi bila usojena končna zmaga, nam bo v tolažbo, da smo zanamcem odprli pot, ki jih povede do cilja. Na svojem polju bo Cankarjev glasnik sodeloval pri tem delu. Z vašo prijazno pomočjo bo po tej poti korakal dalje s trdnim prepričanjem, da služiti zatiranim pomeni služiti pravici.

Tako stopa Cankarjev glasnik v svoj drugi letnik. Smer mu je — naprej. In vsem, ki ste enakih misli kliče: Naprej!

Jernejevo rojstvo

ETA 1905 je bilo živahno v stari Avstriji. Proti koncu zasedanja državnega zbora je tedanji ministrski predsednik grof Stuergh izjavil, da v Avstriji ne bo nikdar splošne in enake volilne pravice. Te besede so organizirano delavstvo silno razdražile in na jesenskem kongresu združenih socialističnih strank na Dunaju je bilo tudi vprašanje volilne pravice na dnevnem redu. Nenaden zamah je pa dobila stvar, ko je nekega dne, ko je poljski sodrug

Daszynski govoril, prišel v dvorano, očitno razburjen, dr. Ellenbogen, vihteč neki papir v rokah. Daszynski, sluteč, da gre za kaj važnega, je obmolnil in Ellenbogen je zaklical: "Konstitucija v Rusiji!" Kar je imel v roki, je bil brzovjav, naznanjajoč ustanovitev Dume v Rusiji. To naznanilo je bilo kakor iskra v smodnišnico. Navdušenje ob uspehu ruskega delavstva se je izražalo na vsa mogoče načine; vsakdo bi bil rad vedel vse podrobnosti in

vsakdo je slutil, da se mora v Avstriji kaj zgoditi.

Dr. Viktor Adler je predložil, da se kongres izpremeni v zbor za boj za splošno in enako volilno pravico, kar je bilo takoj sprejeto. Izvoljen je bil odbor za izdelanje predlogov, ki je izvršil svojo nalogo tako, da so bila vsa priporočila soglasno sprejeta. Na podlagi teh predlogov se je v prihodnjih mesecih razvil boj, kakršnih je bilo malo v Avstriji. Na dan ponovne otvoritve državnega zbora je bila po vsej državi enodnevna stavka z demonstracijami, ki so kronale vročinsko agitacijo onih tednov. V mali Ljubljani je korakalo v sprevedu — po cinitvi uradne, nikakor ne v organizirano delavstvo zaljubljene Laibacher Zeitung — nad dvanajst tisoč ljudi. Na shodu pred Mestnim domom je stalo ljudstvo dol do Ljubljaničice. — Enako je bilo po vseh mestih in industrijskih krajih. Na Dunaju je korakalo več kot sto tisoč delavcev mimo državnega zbora in tisti dan je Stuerghkh naznanil v zbornici, da bo vlada "v najkrajšem času predložila obema zbornicama *predlog o splošni in enaki volilni pravici.*"

O, delavstvo doseže zmage, velike zmage, če je organizirano, zavedno in složno! Nihče ne more avstrijskemu proletarijatu zameriti, da je bilo ponosno na to zmago.

Cankar je takrat živel na Dunaju in gledal impozantne kolone delavstva, ki so korakale od devetih zjutraj do skoraj štirih popoldne. In vtisi, ki jih je Cankar sprejemal, so se mu zapisali globoko v dušo. . .

Dve leti na to je bila splošna in enaka volilna pravica zakon. Bilo je treba pač še boj, zlasti ker se je nazadnjaška Gosposka zbornica upirala, dokler se je le mogla, naposled se je pa delo vendar zaključilo. Ko so bile volitve razpisane, je imela Jugoslovanska socialna demokratska stranka svoj zbor v Trstu in med kandidati je imenovala tudi Cankarja, ki je brez obotavljanja sprejel. V volilnem boju je doprinesel svoj delež požrtvovanja kakor vsi ostali kandidati in agitatorji, in to ni bilo malo. Preselil se je v Ljubljano, misleč takrat, da bo le začasno in je živel z menoj. Pomagal je tudi pri Rdečem praporu, ki je za dobo volitev izhajal dnevno.

Ostal je po končanih volitvah. Nekega dne sem imel opraviti v mestu in ko sem se vrnil,

me je smehljaje sprejel z naznanilom, da me je nekdo iskal. "Pa sem kar jaz opravil zate," je dejal; "mislim, da ne boš hud." Na to mi je pravil, da je bil mož z dežele. Povedal mu je, ko mu je bil Cankar zatrdil, da njemu vse prav tako lahko pove kakor meni, dolgo povest, kako ga je opeharil njegov lastni brat in kako ne more nikjer, prav nikjer dobiti pravice. Bil je pri vseh mogočih uradih in sodiščih; pri okrajnem glavarstvu so mu rekli, da se jih take reči ne tičejo, na sodnijah so mu pa govorili razne reči, smisel vsega je bil pa ta, da ni nobenega zakona, po katerem bi mogel doseči, kar smatra za svojo pravico. Prišel je k meni, ker je bil eden tistih ljudi, ki so pretirno prepričani o svoji pravici, da bi mogli odnehati in mislijo, da le še niso našli prave poti, jaz — je mislil — bi mu znal pokazati tako pot, nekakšno skrivnostno pot, o kateri sam nič ne ve, ki pa mora biti nekje, zakaj na tem svetu mora biti nekje pravica in kdor jo išče na pravi način, jo mora najti.

Cankar ga je poslušal v lopi na vrtu in, dasi mi ni rekel tega, vem, da mu je bilo hudo pri duši. Mož je bil vreden vsega usmiljenja, pa vendar ni bilo nobene pomoči zanj, zakaj vse, kar se mu je zgodilo, je bilo po zakonu. Le to mu ni šlo v glavo, da zakon ne varuje tega, kar on z neomajnim prepričanjem smatra za svojo pravico. Naposled mu je to neka-ko dopovedal. Dal mu je tudi naslov prijatelja odvetnika, ki bi mu lože dal kak nasvet kot pa lajik. . .

"Saj mu ti tudi ne bi bil mogel svetovati nič drugega. Le to mi je bilo neprijetno, da je prišel k tebi z neznanjskim zaupanjem, pa sem mu moral povedati, da nisi nikakršen čarovnik."

In zamislil se je. Poznal sem take njegove trenutke in ga nisem motil z besedami. Čez nekaj časa je vzkliknil: "Ta človek je simbol."

Pogledal sem ga in zazdelo se mi je, da sem ga razumel. Pa sem prikimal.

"Saj je pravica na njegovi strani," je nadaljeval. "Ampak na vsem svetu ni prostora, kjer bi jo našel. To se pravi — je pravica in ni pravica. Še le ko je odšel, sem se spomnil, da je na milijone takih, kakršen je on. Iščejo pravico pa ne poznajo poti do nje. Hlapci, ki so sejali, orali, kopali, pa nikdar ne žanjejo zase. . . To je povest!"

Potegnil je z roko skozi lase, ena njegovih priljubljenih, nezavestnih manir in njegove zgovorne oči so izžarale sklep.

Drugi dan je v lopi začel pisati "Hlapca Jerneja in njegovo pravico" in v razmeroma kratkem času, ko je bilo vse njegovo zanimanje osredotočeno na njegov predmet, je bila gotova ena njegovih najbolj globokih in za vse njegovo umovanje značilnih, v delavskih krogih vsekakor najbolj znanih povesti, mojstrsko delo, ki dela čast slovenski literaturi in ki se enako lahko postavi v svetovnem pismstvu.

Nekateri so mislili, da je Hlapec Jernej le

negativen, le opis brezuspešnega iskanja. Kdor ga čita s pravim razumevanjem, najde v njem brez težav tudi to, kar ni izrečeno z besedami in ni treba, da bi bilo izrečeno, zakaj Jernej ni agitacijski članek, temveč povest, ki predpostavlja, da čitatelj misli in sam izvaja logične zaključke.

"Če nočeš, da te vržejo s tvojo pravico v ogenj, moraš poiskati drugo pot."

Cankar je bil prepričan socialista, kar je sam tolikokrat naglašal, da ne more biti nobena dvoma o tem, torej je jasno, na kakšno pot je mislil . . . Videl je trume, ko so marširale. . .

Fantovska

IVAN JONTEZ

Nekoč

je v deželo pricvetla pomlad
in v srcu zbudila vse polno je nad.
Gredoč
mi je dihnila Vesna v obraz
in v sanjah opojnih sem zibal se jaz:
Tam sredi cvetočega mladega gaja
kraljica je stala iz sanjskega raja;
njen stas je bil vitek ko fantovski mlaj,
nje lica — dve roži, v očeh pa sijaj,
da blišč mu zlata ni nikoli enak,
še sonce pred njim se je zdelo kot mrak.

Tedaj

mi je v prsih srce zadrhtelo,
kot ura preglasna — tik tok — je hitelo.
In zdaj —
krasotica je roko stegnila
in sapica lahna je vame dahnila:
Oj pridi, predragi, pozabi na svet
in sprejmi skrivnostni ljubezenski cvet. . .
Pohitel sem k njej in jo srčno objel,
ponujeno cvetko od nje sem sprejel.
Od sreče brezmejne sem ves bil pijan,
saj cvet mi je žlahtni dotle bil neznan.

Potem — —

je v deželo prilezla jesen
in v meglo razblinil pomladni se sen.
Saj vem. . .
za kraljico ni vsak potepin;
pomladno je cvetje še komaj spomin.
Na vrata ji kraljevič trka sedaj,
a jaz sem pozabljen kot roža in maj.
Jesenski vetrovi po gaju šume,
spoznanja grenkoba razjeda srce.
Počasi okreva, kdor videl je raj,
izgnan bil v puščavo, ne more nazaj.

Pa zdaj? —

Ej v deželi je zopet pomlad
in v srcu, kot lani, spet polno je nad.
In maj
je posul zopet s cvetjem vso plan,
v bleščočem sijaju smehlja se mi dan.
Kaj maram sedaj za pobeglo dekle,
ko rož in vijolic nešteto cvete,
ko tudi zvestoba se najde še kje
in ličica rdeča in toplo srce.
Čemu mi bo stok? Rajši vriskam glasno:
Ej juhu!—A žalost? — Vrag pridi po njo!

Ko je bil cink odkrit, so smatrali to kovino za bolj dragoceno od platine. Napoleon III. si je dal napraviti iz nje dragotine in jih je ponosno kazal svojim prijateljem. Ko so v Washingtonu zgradili obelisk kot spomenik prvega predsedniku Zedinjenih držav, so vanj vzdali kos cinka zaradi njegove tedanje velike vrednosti.

V neki skriti dolini v Mehiku je kalifornijski etnolog Paxton Hayes pred kratkim odkril ostanke mesta, o katerem misli, da so v njem živeli Indijanci pred več tisoč leti. To je vsekakor zanimivo, ampak treba bo počakati na poročila drugih znanstvenikov, ki večinoma ne verujejo, da je bila Amerika že tako zgodaj naseljena.

Vsak sam zase

KO JE PRIŠEL Jakob Smolej v Ameriko, je že vedel, da mora v tej deželi vsakdo gledati na svoje zadeve in skrbeti sam zase. Slišal je to, ko so prihajali znanzi iz Amerike na obisk in žvenketali z dolarji v žepu. Pripovedovali so, da imajo hiše in celo avte. Smoleju je bilo kar težko verjeti, ampak videl je dolarje in trošili so jih z manjšo brigo kot domačini krone. Če so ljudje kot Martin Starikar ali Jože Repnikar, ki nista bila doma za nobeno rabo, mogli nagrabiti take kupčke, ne bi bil vrag, da ne bi on s svojo glavico dosegel kaj več. Ampak zapomniti si je treba, da se moraš ozirati le sam nase, sicer tudi na drugi strani velike luže ne prideš nikamor.

V prvih začetkih ni vedel, ali sme verjeti bahačem, ali so ga le vlekli, zakaj marsikaj v tej deželi je bilo vse drugače kot je pričakoval. V New Yorku se je pač čudil velikosti in rečem, ki so se mu zdele krasne. Toda ko je zapustil veliko mesto in gledal iz vlaka po krajih, mimo katerih je drvel, ga je obšla slutnja, da tudi tukaj ni vse lepo. Neverjetno se mu je zdelo, da so bile skoraj vse hiše lesene, neprikupne, raztresene med polji, ki so pogostoma bila videti slabo obdelana. Včasih se je vlak peljal naravnost po mestni ulici, tuptam je pa hitel mimo naselbin, kjer so se kolibe skoraj podirale in je bilo polno nesnage okrog njih. Spomnil se je na domače prijazne vasice, na bistre vode in goste gozdove in srce mu ni pozdravljalo nove dežele. Toda pregnal je te misli, češ da ni prišel iskat starega kraja v novem, ampak si osnovat življenje, kakršnega si doma ne bi mogel ustvariti. Čim prej pozabi na rojstni kraj, tem bolje bo.

Mučilo ga je pa vprašanje, kaj začeti. Naši rojaki—je slišal—delajo največ po rudnikih, nekateri pa po raznih tovarnah. Toda to mu ni dišalo. Bil je pač močan in svojih mišic se ne bi bal pokazati, toda tudi če so plače boljše od starokrajških, se od mezd vendar ne more toliko utrgati, da bi se moglo pokazati kaj velikega. Vsi, ki jih je bil srečal v domovini, so si naredili denarja s kupčijo. Tudi on mora začeti kaj dobičkonosnega. Ta zaključek

je prišel kakor sam od sebe. Potem se je pa popraskal za ušesi. Ni tako enostavno, ne, kot bi se zdelo. Dežela je tuja, vse je drugače kot doma. Kaj more tukaj začeti tujec in kako? O—če se mu posreči začetek, tedaj se ne boji; saj ni hribovec, ki ne zna niti hoditi v mestu, da se mu ne bi poznalo, odkod je prišel.

Dasi ni bil hribovec, je vendar doživel nekoliko bridkih trenotkov in mu ni šlo v glavo, po čem so ljudje spoznavali, da je tujec, ko ni niti odprl ust in ga smešili kot "greenhorna." Kipelo je v njem in včasih bi bil z največjo slastjo kakšnemu pobalinu primazal tako gorke kot so jih dobivali rekruti v armadi. Grizlo ga je tem bolj, ker si ni mogel pomagati in je bilo še hujše, če so videli, da se jezi.

To ga je privedlo do spoznanja, da bo vendar najbolje, če se vsaj za nekaj časa naseli med rojaki. Ko se je bil odpravljal na pot, ni imel takega namena. "Čim manj imaš opraviti s Kranjci, tem manje bo sitnosti," je mislil takrat. Sedaj so se mu začele misli v glavi prekucavati in bilo mu je, kakor da ne hodi po trdi zemlji, ampak da plava v zraku, v večni nevarnosti, da telebne na tla. Naenkrat se je pa zavedel, da mora za vsako ceno stopiti na zemljo, prenehati z ugibanjem in storiti kaj. Odprla se mu je ogromnost dežele, zaradi katere se vse prikazuje v drugi luči. Te daljave naredi človeka majhnega, neznatnega in mu jemljejo pogum. Zavozil bi ves denar, preden bi prišel do sklepa in v zraku bi se razmeglili vsi načrti . . .

Iz strahu, ki ga je tako nenadoma obšel in mu zagrozil s popolno oslabitvijo, se je porodilo nekoliko odločnosti. Ustavil se je v manjši naselbini, precej na zapadu, kjer je mnogo rojakov delalo v rudniku. Kraj mu ni ugajal. Oko lahko išče in išče, pa ne vidi griča, skoraj ne krtine. Naselbina ga ni veselila. Rudarji so stanovali po kolibah, ki so jih imenovali hiše; vse je imelo pečat siromaštva, ves zrak je bil poln črnega prahu, po ulicah se je noga pogrezala v rumenkast prah in če je deževalo, se je blato oprijemalo čevljev kakor lepilo. Še tisto malo drevja, kar ga je bilo, je

bilo videti kot da bi raje umrlo kot živelo v tem pustem kraju.

Rudarji so pred kratkim imeli stavko in so si priborili pravico, kupovati svoje potrebščine, kjer so hoteli. Prej so bili prisiljeni, kupovati vse v podjetniški prodajalni, kjer so bile cene silno pretirane, tako da na plačilni dan sploh niso videli denarja. Smoleju se je to zdela ugodna prilika, rudarjem pa je bilo ljubo, da začne njihov človek trgovino, kjer se bodo lože pomenili in imeli več zaupanja. Nekateri so imeli tudi nekoliko dobrih nasvetov; eden med njimi je sam bil nekaj časa trgovec, pa se je rajši vrnil v rudnik. Od njega se je naučil to in ono in tako je začel malo branjarijo. Dobiček ni bil slab in prodajalna je postala nekakšno zbirališče, kadar so se rudarji vračali od dela. Trgovini je to koristilo, ampak veselilo ga ni. Delal se je pač kot da jih vidi rad, ampak kmalu je začel snovati nove načrte, ki naj bi ga rešili te umazane družbe, ki niti ne razume razlike med seboj in med njim. Opravki so ga večkrat povedli v sto milj oddaljeno večje mesto, nekaj starokrajskim trgovom podobnega, središče kmetij, kamor so prihajali tudi razni agenti in prinašali nekoliko življenja v kraj. Za oko tudi tukaj ni bilo mnogo prijaznega. Krajina je bila prav tako enolična kot v rudarski naselbini, ulice kakor z ravnalom načrtane, mala skupina drevja, ki so jo imenovali park, vsa suha, hrana v hotelski gostilni pa tako čudna, da nikdar ni mogel uganiti, kaj se skriva pod gosto rjavo omako. Tukaj je živelo mnogo Nemcev, nemške trgovine pa ni bilo nobene. Smolej je bil pri vojakihi kaprol in je bil ponosen na svojo šaržo in na nemščino, katere se je za silo naučil pri regimentu. Iz vseh teh dejstev je naredil račun, katerega zaključek je bil ta, da se je preselil v mesto in odprl tukaj večjo trgovino. Rudarji so se čudili, da jih je tako nenadoma zapustil, ker so mislili, da se je dobro počutil med njimi. On je razlagal, da bo rudnik v par letih izčrpan in da mora človek misliti na vse.

Nekoliko let je šlo dobro z novo trgovino. Prihranil si je lepo svotico in premišljal, kakšno večjo reč bo lahko začel, kadar bo kupček še nekoliko večji. Njegove sanje so postajale vse bujnejše, saj so tudi drugi začeli še bolj skromno, pa imajo danes neštete milijone in ukazujejo kakor v starem kraju cesarski na-

mestniki. Sitnost mu je delalo le to, da se je v mestu razvilo nekoliko industrije in delavci so ga nadlegovali, da naj obeša naznanila njihovih shodov v okna svoje prodajalne, da naj naroči njihov list in celo, da naj jim dovoli zborovati na travniku za njegovo trgovino. Res je, da so mu delavci prinašali dobičke, ampak če bi jim ugodil, bi se lahko zameril onim, ki so od nekdanj imeli v mestu vpliv. Človek pa mora misliti na svoje interese. On se ne bo podajal v nevarnost zaradi delavskih zborovanj, ki so na slabem glasu in s katerimi nima kaj opraviti. Županu je prišlo to do ušes in mu je čestital. "Prav imate. Kaj bi se družili z rdečkarji, ki rujejo zoper ameriške institucije? Iz te dežele je individualizem naredil, kar je."

Smolej se je šel poučit, kaj je individualizem in je spoznal, da je on pravi njegov zastopnik.

V prerijskem mestu ni bilo zanj nobene druge bodočnosti kot njegova trgovina, ta pa, kljub čednim dobičkom, ni kazala poti do njegovih vedno večjih ciljev. Začel je resno tihotati druge prilike, obljubujoče ne blagostanje, ampak resnično bogastvo. Medtem se je pa zgodilo nekaj neprijetnega. V deželi so se začele razvijati velike družbe, ki so otvarjale prodajalne po raznih mestih. Množile so se kakor gobe po dežju in nenadoma je bila ena prav preko ulice. Dokler so tam nekaj prezidavali, se ni zmenil, ko pa je bila tam nekega jutra lepo urejena trgovina, bogato založena z vsakovrstnim blagom, je debelo pogledal. Radovednost je vabila ljudi tja in med njimi je opazil tudi mnogo svojih starih kupcev. Potem je pa zvedel, da je tam vsaka reč mnogo cenejša kot pri njem. Hitro je začel računati. Ne gre, pa ne gre. Za dobiček, ki bi ostal, če bi tudi on znižal cene na enak način, ne bi bilo vredno delati. Odpustiti bi moral svoje pomočnike in delovni dan ne bi imel zanj konca. Za garanje pa ni prišel v Ameriko.

Vprašal je župana, ali ni načina, da bi se tekmovalec odpravil iz mesta, toda ta je skomizgnil: "Svoboda je za vse enaka. Individualizem pomeni tekmo. Od vas je odvisno, da jih premagate."

Od mene je odvisno!! — Oni imajo milijone, kupovati jim ni treba od agentov, za deset prodajaln imajo enake stroške kot jaz za eno. Premagajte jih! . . .

Stiskal je pest, vedoč, da mu jeza nič ne pomaga. Naenkrat pa mu je švignila v glavo druga misel. "Premagajte jih! — Le počakajte, morda se to še zgodi . . . Kadar bom dovolj močan."

Razprodal je svoje blago in storil, kar so mu narekovala prejšnja poizvedovanja. Presešil se je v večje mesto v sosedni državi in tam odprl žganjarijo. Ne "butike!" Bil je eleganten prostor, kamor se garač v delavski obleki ne bi bil niti upal stopiti; ljudje, ki so zahajali tja, so vedeli, da so sami med seboj in so plačevali ne le za pijače z visoko donečimi imeni, ampak tudi za izključnost in eleganco. Smolej je dobro zadel. Tukaj je bil lahko gospod. Ni mu bilo treba skakati za barom. Delo so opravljali točaji v belih uniformah, on pa se je naučil nositi obleko, po kateri se je lahko spoznalo, da je gospodar; pridobil si je manire, o katerih je mislil, da so vdomačene v visoki družbi, pozdravljaj je najodličnejše goste in se v duhu začel šteti njim enake. Trgovina je cvetela, sčasoma je dobil glasbo in dodal prostor za ples in nosil denar na banko.

Nenadoma je zadela strela — skoraj iz jasnega neba. V Washingtonu so izdelali zakon in prepovedali prodajo vsake pijače razen vode. Smolej je podpisaval vse proteste, se vozil v svojem avtu v protestnih paradah. Bilo je vse zaman. Da je kaj takega mogoče v svobodni deželi!

Bilo je mogoče. Prišel je dan, ko je tudi on moral zapreti svojo pivnico. V glavi se mu je vrtelo; kar tako nagloma se ne more izpremeniti življenje. Čez nekaj časa je otvoril prostor in naročil glasbo, da bi gostje mogli plesati kakor prej, ampak ob neopojnih pijačah. Par dni je bilo videti, da bo to nekakšno nadomestilo, četudi ne tako bogato kot s pivo, žganjem in šampanjcem. Kmalu pa so se ljudje naveličali.

Težka skrb mu je silila v srce. Kaj bi moglo prinašati take koristi in mu dajati gospodarstvo, kakršnega se je navadil? Zakaj ljudje niti na ples ne prihajajo več?

Pa se mu je nekaj zbleščalo in mislil je, da je uganil. Izprva so prihajali, ker so mislili, da bodo na skrivaj dobili pijače. Seveda jo pogrešajo tudi oni, ne le on. Tedaj pa—

Hm, nevarnost je velika. Če bi se mogel človek na kak način zavarovati . . . V spomin

so mu prišla imena odličnih gostov, ki imajo vpliv v mestu. Najbrže jim tudi ni prijetno, da jim nihče več ne more namešati njihovih priljubljenih pijač. Obiskal je nekatere pod različnimi prevezami. Pogovori so napeljali na javne zadeve, na volitve, na strankarsko življenje. Odlični gospodje so najbrže slutili, po kaj je prišel, gotovo so pa vedeli, kaj hočejo sami. Tako se je zgodilo, da je Smolejeva trgovina zopet vzcvetela, le da so se pri baru dobile le pokalice in podobne nedolžne pijače, zadej so pa poučeni gosti lahko dobili, kar so rajši imeli. Ker je bil sad prepovedan, se je kupčija še bolje razvila in Smoleja niso bolele svote, ki jih je stranka dobivala za njene politične potrebe. Prišlo je pač nekoliko "nenadnih" preiskav, toda Smolej je vedno zvedel o njih tako, da je bilo lahko vse pospravljeno, preden so nadzorniki prišli.

Vse je šlo po loju in gospod si je mencial roke. Njegova pot je odprta, drugi naj skrbje sami zase. V deželi je še prilika za osebno podjetnost. Te prilike bi se bile množile, da se niso volilci po dolgi potrpežljivosti naveličali mestnega gospodarstva in pometali vso gospodo iz zbornice. Nasprotna stranka je zmagala z ogromno večino in z nešteti obljubami. Ker nova metla dobro pometa, se je v mestu z velikim truščem začel delati red. Nikogar ni bilo, ki bi bil mogel in hotel pravočasno posvariti človeka, ki je bil v nevarnosti in tako so zasačili tudi Smoleja, na katerega so imeli piko, ker so vedeli, da je podpiral prejšnje gospodarje. Revež se ni domislil, da mora biti človek pripravljen tudi "za drugi slučaj." Sodnik, pred katerega je prišel, je smatral zakon za svojo vero. Povrh tega je bil pa še navdušen pristaš prohibicije in Smolejeva zadeva je bila rešena, še preden je odprl usta. Tudi se ni zadovoljil s tem, da je določil kazen za zločin — po postavi in razmerah, ampak je svoje sodbe rad spremljal s primernimi pridigami, da so bile bolj svečane.

"Od enega do dveh let zapora in deset tisoč dolarjev globe. — Vi niste navaden pritlikavski 'bootleger,' ampak protizakoniti veleindustrijalec. Vi nimate izgovora, da ste bili brez dela in ste morali skrbeti za družino, pa ste se v veliki stiski spozabili, dasi tudi to ne bi opravičilo kršenja zakona. Vi ste kovali bogastvo iz pohujševanja naše nedolžne mladi-

ne in zastrupljanja teles in duš. Kazen je primerna zločinu in vas pouči, da se v naši svobodni deželi ne morejo cinično teptati najplemenitejši zakoni iz surovih materijalističnih nagibov."

Smolej je vložil priziv. Odvetnik ga je opozoril na težke razmere, obljubil mu je pa, da stori, kar bo v njegovi moči. Zaradi težavnih razmer so bili računi visoki, da je Smoleju pokalo srce. Glede na razmere je pa odvetnik imel prav; če bi se bil pravočasno pridružil drugi stranki, bi bilo vse drugače, tako je pa prva sodba ostala veljavna in Smolej je bil poražen.

Ječo je zapustil kakor da je presedel v njej dvajset let. Nov udarec je dobil, ko se je prepričal, da je enakih pivnic, kakršno je imel on, vse polno po deželi, mnogo njih na vse večji podlagi, da obratujejo skoraj javno in da se njihovim lastnikom nič hudega ne zgodi. Vse je v njem vrelo in v duši je takrat bil anarhist, dasi ne bi bil znal povedati, kaj ta beseda pomeni.

Z denarjem, kar mu ga niso pobrali procesi in globa, je začel malo trgovino, toda prilike niso bile posebno ugodne in bogastvo se tam ni kovalo. Ko se je v sosesčini odprla večja prodajalna, je moral zapreti. Suhi zakon so preklicali in potrkal je na vrata, da bi mu dovolili nadaljevanje starega "poklica." Njegova obsodba je onemogočila to. "Poplačal sem svoj dolg s kaznijo!" je zaklical. Ušesa so bila gluha.

Ni mu ostalo dovolj, da bi mogel začeti kaj novega na trgovskem polju, zlasti ker je vsaka stvar zahtevala večje investicije kot prej in ker so se časi v splošnem poslabšali. Njegovo bogastvo je skopnelo, njegove gosposke manire so bile pozabljene, njegove sanje so pobledele.

Sedaj je daleč v drugem mestu, kjer ne vedo, da je bil gospod in dela v neki tovarni—kadar je dela. In premišljuje, kako mora biti v tej deželi vsak sam zase. —E. K.

Če bi . . .

KAKO DOLGOČASNA je že postala ta pesem! Kdor koli ima kaj opraviti z delavci, jo je slišal že tolikokrat, da je sploh več ne sliši, kadar jo kdo zapoje, kakor ne sliši nihče čivkanja vrabcev.

Če bi delavci bili složni!

Povej mu kaj o potrebi organizacije, o politični akciji, o problemih demokracije, pa ti jo zagode: če bi delavci "držali skupaj. . ." In če si potrpežljiv, ti začne razlagati. Brez števila je razlag. Tukaj je preveč "tujcev," tam gleda vsak le nase; ponekod je vsaka beseda kakor bi metal bob ob steno, drugod mislijo le na žoganje in boksanje.

V vseh teh komentarjih je mnogo resnice; povzbujevanje delavcev je zelo težka naloga in misijonarji med kanibali niso imeli večjih težav kot jih ima organizator med svojimi nezavednimi tovariši. Če se pritožuje, mu ni zameriti. Toda vse vzdihovanje ne reši osnovnih vprašanj, ki morajo biti rešena.

Ali more svet še dolgo naprej brez temeljite reorganizacije, ki jo more prinesiti le socializem? Poizkusili so z drugimi metodami, pa kaj so dosegli? Fašizem in nacizem, dvojne imen za eno prevaro, sta izpremenila ves svet v ogromen oborožen tabor, ki se vsak trenotek lahko izpremeni v krvavo bojišče. V Španiji in na Kitajskem že teče kri v potokih in zlasti v Španiji se fašizem vadi za tisto večjo, mnogo večjo vojno, v katero se prej ali slej mora zaplesti. V južni in centralni Ameriki si ustvarja postojanke za krvavo prihodnost. Kdo prepreči to klanje, kadar bodo diktatorji pripravljani zanje, kadar bo to zanje edini izhod?

Popolnoma druge metode so poizkusili pri nas. Izposodili so si nekoliko zahtev iz socialističnega minimalnega programa pa so po Bismarckovem zgledu s tem hoteli rešiti kapitalizem. Za socialiste je izpolnitev teh zahtev le sredstvo, da ne zapade proletarijat v beraško bedo, prvi korak na poti, po kateri je tre-

ba korakati naprej in naprej do cilja; zanje je to meja, preko katere nočejo dalje. In uspeh vidi lahko slepec. V najbogatelji deželi na svetu je revščina, ki nima primere. Po letih eksperimentiranja je več kot trinajst milijonov ljudi brez dela, ne da bi šteli tiste, ki delajo za federalne organizacije ob najmanjših mezdah. Vsak čas je to ali ono mesto tako na kantu, da ne more izplačati zakonitih podpor.

Kamor se oko obrne, vidi nezmožnost kapitalizma za rešitev njegovih lastnih problemov. Ne materijala, ne glav, ne delavnih rok ne manjka, da bi se ustvarilo vse, kar potrebuje ljudstvo za življenje. Prav tako je na milijone ljudi, ki bi radi kupovali življenska sredstva, kulturne pripomočke, udobnosti, ki jih daje moderna tehnika. Pa se zapirajo tovarne, delavci ne morejo zaslužiti, da bi mogli kupovati, domovi prihajajo na boben, šole zaključujejo prezgodaj učno dobo, kmet nikdar ne ve, kakšen bo trg za njegove žulje, pri državnih vladah si pa belijo glave, kje je še kakšen predmet, ki bi ga mogli obdavčiti.

Kamor se oko ozre, vidi narobe svet. Komaj nekoliko oaz je v tej puščavi človeštva. Ogrožene so seveda tudi te; kadar se vnamejo šume, ni varen niti najlepši log. V skandinavskih deželah je mir in napredek, in dasi nimajo zlatih zakladov, vendar ni tam revščine kakor po naših "slumih" in po južnih plantažah. Socijalizem jim kaže pot in četudi previdno, se bližajo cilju.

Tudi tam so delavci iz enakega mesa in po njihovih žilah teče enaka kri kakor po naših. Tudi tam se je včasih slišal vzklic: "če bi

delavci bili složni. . ." Marsikoga je ujezil, ali v obup jih ni pognal.

V Ameriki kakor tam in kakor povsod je družba potrebna preobrazbe in naloga je tukaj ložja, ker je dežela tako bogata, da bi z urejenim delom in pravičnim razdeljevanjem lahko ne le prehranila neizmerno številnejše prebivalstvo, ampak mu dala vse udobnosti, ki omogočajo zdravo kulturo in krepak napredek. Ta preobrazba pa pride od delavstva, ali pa ne pride od nikogar. Priznati, da delavstvo ne more opraviti tega dela, se pravi, odobriti fašizem. Izbera je med tem ali pa resnično demokracijo.

Kdo pa naj zdrami speče delavce, če ne budni delavci? Pustite jih, naj dremljejo dalje, pa bodo pri prihodnjih volitvah prav tako nepripravljeni kakor so bili pri prejšnjih in obljube demagogov jih bodo zavajale kakor po navadi. In to se bo ponavljalo in ponavljalo, dokler se ne bo obup lotil izkoriščanih in izkoriščevalcev, pa pojdejo slednji tudi tukaj kakšni pisani srajci na limanice ali pa se bodo nezavedne mase poslužile kakšnega blaznega sredstva in poplačale nesmiselni upor s svojo krvjo.

Težko je delo, prepričevati tistega, ki mu ni ležeče na prepričanju. Ampak s kletvijo ni tu nič opravljeno. Če bi šlo vse po loju, bi že davno imeli blaženejšje razmere na svetu. Tudi to najtežje delo mora biti opravljeno in tolažba je v tem, da bo pot gladkepša, kadar bodo prve težave, ki so vedno najhujše, premagane. Odrešitev delavstva more priti le od delavstva samega. Zavest te resnice ne sme nikdar zadremati; vsak jo mora nositi budno v sebi in z njeno pomočjo premaga vsak zoprni "če."

Zlato, zlato!

(Konec)

IZARRO JE DOBIL VSE ZLATO, ki mu je bilo obljubljeno, nikakor pa vsega, kar so ga Inki imeli. Še danes si mnogo ljudi razbija glave, kam so se dejali vsi tisti zakladi, ki niso prišli Špancem v roke.

Ko so Atahvalpo na trgu v Cajamarci "milostno" garotirali, namesto da bi ga bili sežgali, je bilo iz oddaljenih pokrajin — po

zatrtilu inkovskih "pisarjev" — še na tisoče Indijancev na poti z neizmernim bogastvom v vazah, posodah in suhem zlato. Vest o usmrtitvi njihovega vladarja se je raznesla po vsej državi z bliskovito hitrostjo. Razširili so jo tekači, o katerih smo že govorili. Indijanci po tem sporočilu niso nadaljevali poti v Cajamarco, temveč so se obrnili in zlato je izginilo. Kam?

S tem vprašanjem se ukvarja dosti ljudi,

ki cenijo, da je moralo biti tega izgubljenega zlata najmanjše za dvesto milijonov dolarjev in marsikdo se ne bi nič jezil, če bi vedel, kako se pride do njega.

* * *

V sedanji Braziliji so kraji, kjer se še noben belokožec ni naselil in katerih notranjost je popolnoma neznana. Kakšnih 50.000 četvornih milj džungle v Mattu Grossu je zemljepisecem tako skrivnostnih kakor druga stran lune. Mnogo raziskovalcev se je trudilo, nekateri iz znanstvenih, drugi iz drugačnih razlogov, da bi prodrli v ta divji kraj, a nobeden ni imel sreče. Najbolj znan med njimi je bil Anglež P. H. Fawcett. On je slišal, da žive tam nekje beli Indijanci, o čemer so mnenja še vedno razdeljena, pa jih je hotel najti. Po mnogih težavah se je sprijaznil z nekimi Indijanci in posrečilo se mu je premagati neštete težave in priti v bližino skrivnostnega pragozdovja. Toda belih Indijancev ni našel. Pozneje je organiziral drugo ekspedicijo, prepričan, da povest o belih Indijancih ne more biti prazno govorjenje in razen tega želeč tudi dognati, kakšni so oni misteriozni kraji, ki jih je videl le od daleč in o katerih so celo v okolici živeči Indijanci govorili le s strahom.

Conan Doyle, ki je po vsem svetu znan zaradi Sherlocka Holmesa, okrog katerega je spletel svoje detektivske novele, katere sedaj na debelo posnemajo, je dobil od te pokrajine tak vtis, da je vanjo postavil svojo povest o "Izgubljenem svetu," kjer je v svoji bogati fantaziji oživel na nepristopni planjavi, ločeni od vsega sveta, živali, ki so že pred milijoni let izginile s te zemlje. Ondotni Indijanci pa pripovedujejo o tem zagonetnem kraju drugačne povesti. Pravijo, da je v gozdovih okrog reke Xingu še vedno ograjeno mesto, v katerem je ohranjena neka starinska civilizacija; včasih se, po njihovem zatrjevanju, vidijo daleč v gozdu, kamor se nihče ne upa, skrivnostne luči in slišijo čudni glasovi. Neki potnik je slišal povesti o ljudeh s svetlejšo kožo kot je navadno indijanska in s čudnim orožjem. V reki so baje našli truplo nekega moškega z blede kožo z nenavadnimi zapestnicami in — s preklanim nosom. Tudi so govorili o visokem, zaraslem zidu, za katerim sta videti skozi vrata dve vrsti kamnitih stebrov.

Neki misijonar, živeč v mestu Esperanza

in poznavajoč mnogo indijanskih plemen je od njih slišal, da je pred davnim časom prišla velika četa tujih ljudi od zapada, nekateri da so imeli plašče iz perja in okraske okrog vratu, drugi pa da so nosili ogromne tovore. Henry L. Williams je zvedal to od njega, od nekega prijatelja, ki je iskal gumovo drevje, pa povest o nekem hribu z velikim zidom, ki je baje ves pokrit z zelenjem in do katerega je pristop prepovedan. Dasi vse to zveni precej legendarno, je vendar lahko zrno resnice v stvari. Zakopana mesta in razvaline starih civilizacij so našli v Gvatemali, v Jukatanu, v nekdanji inkovski državi, nikakor se torej ne more trditi, da ne skriva kaj takega tudi Matto Grosso.

Williams je z nekimi Indijancem prepotoval dober del obmejnih krajev in spoznal ogromne težave, na katere mora naleteti, kdor koli zaide v to džunglo, dasi je ob izviroh reke Xingu ozemlje bolj visoko, brez močvirja in ni tam toliko komarjev in drugega mrčesa. Williams se je sešel s svojim prijateljem Sašo Siemelom, ki je dolgo živel v onih krajih in imel bogate izkušnje. Tudi on je slišal vse tiste povesti in je pravil, da je Fawcett, ko je šel v "zakleti kraj," celo imel sliko neke rezbarije, katero je upal najti na kakšnih vratih prepovedanega mesta. Sam pa Siemel, ki so ga bolj zanimale divje zveri, ni mnogo mislil o vsej stvari. Dejal je: "Ne verjamem, da leže diamanti po tleh kakor po Gujani in tudi zlata ne bo tam. Kdo pa naj bi se drznil tja, da bi skrtil kakšne zaklade? Saj bi moral imeti celo armado s seboj. Seveda, nekdanj je ves ta kraj moral biti pod vodo. Nemara so kakšni starodavni prebivalci res zgradili utrjeno mesto."

Williamsu so besede "moral bi imeti celo armado" dale misliti in spomnil se je indijanske povesti o ljudeh, ki so imeli plašče iz perja.

Mesec pozneje je pa v mestu Guito v Ecuadorju srečal G. M. Dyotta, raziskovalca, ki je bil poslan za Fawcettom, ko je izginila njegova sled. Fawcetta ni bil našel, o svojih potih in doživljajih je pa napisal knjigo "Man-Hunting in the Jungle." V njej pripoveduje, kako je šest mesecev sledil Fawcettovim potom in prišel v dotiko z mnogimi indijanskimi plemeni in naletel na mnogo nenavadnih

reči. Našel je Indijance, ki so imeli čudne okraske, katere so očitno izdelali veliko bolj kulturni ljudje. Na vprašanje, odkod jih imajo, ni dobil nobenega jasnega odgovora, le kazali so proti vzhodu. Dyott je opisal nekaj teh okraskov, med njimi malteški križ iz dijorita, približno dva palca v premeru, ki ga je nosila neka ženska. Drugi predmeti iz enakega kamna so bili lepi obročki, nekateri so pa bili podobni majhnim kladivčkom. Neka ženska je imela lončeno punčko, ki je močno spominjala na inkovsko umetnost.

Ko je Williams to prečital, mu je prišla v spomin povest o moškem truplu s preklatnim nosom, ki je baje bilo najdeno v reki. Pravijo, da so v časih inkovske države čuvaji zakladov v hramih imeli razklane nosove, kakor se med primitivnimi narodi sploh najdejo navade, ki se nam zde včasih smešne, včasih pa strašne. Toda kako naj tak čuvaj v sedanjih časih pride v Brazilijo?

Na neki poti po džungli, ki obdaja hribove je Williams prišel v mesto Mera, kjer se je ustavil, da bi se on in njegov mulec odpočila. Tam se je sešel z arheologom nekega velikega ameriškega vseučilišča, ki je tam iskal sledove po Inkih. V mnogih krajih je našel znamenja inkovske kulture. Williams ga je vprašal, ali so Inki po njegovem mnenju bili tam daljši čas, ali le mimogrede. Arheolog je odgovoril, da bi se po njegovih najdbah moglo soditi eno in drugo. Inki so bodisi prehajali tukaj, ali pa je segal njih vpliv tako daleč.

Po vsem tem je Williams zaključil, da so Inki, ko so zvedeli o Pizarrovem izdajstvu, odnesli svoje ogromne zaklade, kar jih še niso bili dali Špancem v Cajamarci, v te nepristopne kraje in jih njihovi potomci še sedaj čuvajo, pa zato ne puste nikogar blizu. Mnogim ljudem se je sanjalo o tem zlatu in so ga iskali — večinoma po drugih krajih. Mogoče je, da ga je Fawcett slutil tukaj.

Ko se je Williams zopet sešel z Dyottom, mu je razložil svoje misli in ta mu je pritr dil, da utegnejo biti na pravi poti. Dyott je dejal: "Nekaj je, česar niste omenili. Vzemite v poštev, kako nenavaden je ves Matto Grosso. To je čuden kraj. Nič ne dvomim, da je nekaj bil pod vodo. Po planjavi so raztreseni divji, osamljeni hribovi, visoke, ravne plani s strmimi obronki kakor prepadi. Iz daljave so

nekateri videti kakor ograjena mesta. Ampak z vašega stališča so še bolj važne ogromne votline, nekatere po miljo in več v obsegu in na stotine čevljev globoke. Tukaj so večinoma suhe in tako gosto zarasle, da bi v njih lahko živelo na tisoče ljudi, ne da bi jih kdo odkril. V krajih, iz katerih se še noben raziskovalec ni vrnil, je krajevni značaj enak."

Williams je razmišljal. Prepričan je bil, da to le potrjuje njegovo teorijo. Ko so Inki odšli s svojimi zakladi, se niso ustavili, dokler niso bili gotovi, da so se umaknili vsakemu zasledovalcu. Ko so Španci zvedeli, da ni prišlo vse inkovsko zlato v Cajamarco, so preiskali vsak kot v deželi, ki jim je bil znan, pa niso našli nič. V ogromnih votlinah tega oddaljenega kraja bi bila za rešeno bogastvo krasna skrovišča. Domači Indijanci pa, tudi če bi vedeli vse, bi molčali, zakaj inkovska armada v pernatih plaščih, v primeri z drugimi Indijanci sijajno oborožena, je morala narediti nanje mogočen vtis. Tako je naposled mogoče, da Matto Grosso ne skriva "izgubljenega sveta," ampak potomce Inkov z ogromnimi zakladi, čakajoče na čas, ko jim njihovi voditelji povedo, da je prišla ura obračuna.

Morda je res tako, morda je le legenda. Vsekakor mika inkovsko zlato po tolikih stoletjih še vedno ljudi, da zastavljajo svoje življenje za bliščeče bogastvo. Pot, po kateri hodijo, je posuta s človeškimi kostmi, s kostmi velikih učenjakov, ki iščejo znanja v neznanih krajih in s kostmi pustolovcev, ki jim je zlato malik edini ideal na svetu.

Nacistična "kultura" se izraža v novih židovskih prognoh. V Berlinu ima vlada poseben "Institut za preučevanje židovskega vprašanja." Ta se je zadnji teden pritožil, da je lani le 15 tisoč židov zapustilo deželo in če bi šlo tako, da bi trajalo trideset let, preden bi zadnji žid zapustil deželo, ne glede na tiste, ki so se pokrstili, pa so po krvi še vedno židje. Židovski viri sicer pravijo, da se je v resnici lani izselilo 23.500 židov, blizu devet tisoč le v Zedinjene države. Ampak vse to je nacijem prepočas. Zaradi tega so začeli zopet s terorizmom. Po noči so jih zadnji teden gonili iz hiš, gostiln, kavarn in gledališč, trgovine so pomazali z napisl "Juden", da bi preplašili kupce, in vse to se je vršilo pod nadzorstvom policije in šturmarjev. Poslej mora biti vsaka trgovina označena, če je židovska ali pa če so v njej zaposleni židje. Nadalje je vsem ljudem, ki imajo kakšno zvezo z vojaško službo, n. pr. rezervistom prepovedano stanovati v hišah, ki jih posedujejo židje. In do 30. junija je moral vsak žid naznaniti vladi, če ima kaj premoženja v vrednosti nad dva tisoč dolarjev. Maršal Goering ima v takem slučaju pravico, kupiti posest po ceni, ki jo sam določi. Kakor je znano, je ameriška vlada protestirala proti temu ukazu, kolikor bi bili prizadeti ameriški državljani, toda odgovora ni dobila.

Kitajska rdeča armada

O JE POSTAL položaj na Kitajskem tako nevaren, da je bilo vsak čas pričakovati nov japonski napad pod karšno koli pretvezo, se je odigralo tisto glasovito dejanje, ki je prisililo Čjang Kaj-šeka, da je ustavil boj proti rdeči armadi in sklenil postaviti se japonski agresivnosti po robu. Mladi maršal Čang Hsue-ljang je, kakor znano, ugrabil Čjang Kaj-šeka in mu predložil osem točk, katere so sestavili njegovi pristaši in odobrila rdeča armada in kitajska sovjetska vlada. Vredno je ponoviti te točke:

1. Reorganizacija nankinške vlade, v katero naj vstopijo vse stranke, da bodo skupno nosile odgovornost za narodno rešitev.
2. Takojšen konec civilne vojne in politika oboroženega odpora zoper Japonsko.
3. Osvoboditev voditeljev patrijotskega gibanja v Šanghaju.
4. Amnestija za vse politične jetnike.
5. Garancija za pravico ljudskega zborovanja.
6. Varnost za ljudske pravice politične svobode.
7. Izpolnitev oporoke drja. Sun Jat-sena.
8. Nezamudno sklicanje kongresa narodnega odrešenja.

Čjangova žena je spoznala prej kot on sam, da niso resnični izdajalci v Sjanu, kjer je Kaj-šek bil Čangov "gost," ampak v samem Nankingu, med svetovalci njenega moža in pod njenim vplivom je sprejel pogoje, katere je prej vedno preziral, kadar so jih v podobni obliki predlagali sovjeti.

Kmalu na to se je pričela nenapovedana vojna, katero so sovjeti in prav tako Čang in njegova armada že davno predvidevali in smatrali za neizogibno. Če bi bila vlada Kve-min-tanga v Nankingu imela toliko razumevanja za položaj kot so ga imeli oni in bi bila namesto preganjanja "rdečih banditov" porabila svoje moči za priprave proti napadu japonskega militarizma, bi bila vsa dežela v prvih dneh invazije močnejša kot je bila in mnogo žrtev bi bilo prihranjenih. O tem je sedaj seveda zaman modrovati. Dejstvo je, da je bila

rdeča armada, ko so začele pokati prve puške, takoj na nogah in je sedaj kot "osma armada" redna enota celotne kitajske oborožene sile. V prejšnjih bojih si je pridobila več izkušenj od vsega ostalega kitajskega vojaštva in goni japonske napadalce neprenehoma v obup.

Kakšna je pravzaprav ta rdeča armada in kdo so njeni voditelji?

Edgar Snow, ki je bil sedem let na Kitajskem, videl toliko dežele kot malo kateri tujec, prišel v dotiko z vsemi sloji in spremljal rdečo armado, ko se je seznanil z njo, na mnogih njenih težkih potih, jo je opisal v celi vrsti člankov v mesečniku "Asia," sedaj pa je izdal knjigo "Red Star Over China" z mnogimi zemljevidi in slikami (v založništvu Random House, New York), v kateri govori o njej in njenih ljudeh, dasi politično ni njih pristaš, z velikanskim občudovanjem in spoštovanjem. Večino te armade sestavljajo kmečki ljudje, o katerih pravi, da je njihova trdovratna vztrajnost in sposobnost prenašanja največjega trpljenja brez pritožbe taka, da ji ni para. To se je najbolje pokazalo na "Dolgem maršu," kakor imenujejo svoj glasoviti umik na severni zapad, o katerem bomo še govorili, na katerem so ves čas prenočevali pod milim nebom in se po cele dni hranili edino z neolušeno pšenico, pa so do konca vztrajali kot močna vojaška sila. To dokazujejo tudi težave vsakdanjega življenja v rdeči armadi. Snow pravi: "Morda so kje tuje čete, ki ostanejo žive ob enakem vremenskem izpostavljanju, ob taki surovi hrani, ob enakem prenočevanju in neprestanem trpljenju, toda jaz jih nisem našel."

Vsaka stotnija ima svojega kuharja in svoj komisariat. Rdečkarjeva hrana je skrajno enostavna; prosena kaša in zelje, včasih košček koštrunovega mesa ali slanine je bilo njih navadno kosilo. Kava, čaj, pecivo, kakršne koli sladkarije so bile skoraj neznane, kakor tudi sveža zelenjava. Kavne kanglice so cenili bolj od njih vsebine, zakaj kave ni nihče maral, češ da ima okus kakor medicina, ampak iz kanglice se je lahko naredila dokaj dobra vojaška posoda za vodo.

Vsak polk in vsaka stotnija je imela svoj

Leninov klub, ki je bil center socijalnega in kulturnega življenja. Bili so zelo enostavni in zanimanja ni mogla vzbujati oprava, temveč življenje v njih. Vsak klub je imel Marxovo in Leninovo sliko, ki jo je izdelal kakšen član polka ali stotnije in večinoma so bili obrazi podobni kitajskim kakor navadno kitajski Kristusi. V vsakem klubu je bil tudi na steno napisan časopis in vojaški odbor je skrbel, da je naznanjal najnovejše novice. Mize so ob času kosila služile temu namenu, potem so pa na njih igrali "ping pong" (angleški namizni "tenis") in Snow pravi, da so bili taki mojstri v tej igri, da jim on ni bil kos.

Nekatere ideje rdečkarjev so pozneje kopirali v Kaj-šekovi armadi, ki je seveda imela mnogo več sredstev; ampak ene reči ne more bela armada kopirati, pravijo rdeči, to je revolucionarna zavest, na kateri sloni vsa njih morala.

Politična duša recolucijonarnega gibanja je predsednik sovjetov Mao Ce-tung. Vrhovni poveljnik rdeče armade je Džu-te, kar pomeni "Rdeča krepost." Ampak ko so mu starši dali to ime, se jim ni niti sanjalo, da bo kdaj označevalo njegove politične ideje in če bi bili slutili kaj takega, bi se bili ustrašili in ga hitro imenovali drugače. Njegov oče je bil namreč bogat veleposestnik in sinova mladost ni niti od daleč kazala poti, na katero je zašel že v zrelih letih, potem ko je okusil vse, kar more uživati brezobziren, bogat mladenič iz najbolj privilegiranih krogov. Njegova družina je imela velik političen vpliv in to mu je pomagalo, da je bil sprejet v novo vojaško akademijo v Junanu. Bil je eden prvih kadetov na Kitajskem, ki so dobili moderno vojaško izobrazbo. Ko je dovršil akademijo, je bil kot poročnik dodeljen "tuji armadi;" tako so jo Kitajci imenovali, ker je bila organizirana in izurjena po zapadnih vzorih, ker ni šla v boj z godbo na čelu in ker je rabila "tuje sulice" — na puške nataknjene bajonete.

Zrastel je v kraju, kjer so kadili opij kakor so pili čaj, kjer so otrokam dajali na sladkorjev trs namazan opij, da ne bi jokali, in tako se je moral naučiti kaditi ta strup. Splošno se je takrat mislilo, da je človek, ki ima dobro službo, dolžan izrabiti jo, da obogati svojo družino in Džu-te je sledil temu pravilu. Napravil si je tudi harem, kakor je bila skoraj

zakonita navada v bogatih kitajskih krogih. Pravijo, da je ob enem času imel devet žen in priležnic, pa je zanje in za njih številne otroke sezidal krasno palačo v glavnem mestu Junana. Človek bi mislil, da je imel vse, kar si je želel: bogastvo, moč, ljubezen, makove sanje, ugled in prijazno bodočnost. V resnici je imel le eno resnično slabo navado in ta ga je izpodmaknila. Rad je čital knjige.

Čitanje je vplivalo nanj. Vplivali so nanj tudi nekateri dijaki, ki so se vrnili z vseučilišč. Polagoma je prišel do spoznanja, da je revolucija po prezgodnji Sun Jat-senovi smrti le nadomestila eno despotsko in izkoriščevalno birokracijo z drugo. Zdi se, da je imel občutke — in v mestu, kjer je živel, je bilo štirideset tisoč sužnjevev, fantov in deklet. Občutil je sramovanje in stremljenje po modernizaciji Kitajske.

Leta 1922 se je iznebil svojih žen in priležnic s penzijami. To je bilo v takem nasprotju s kitajskim konservativizmom, da je bilo skoraj neverjetno. Odšel je v Šanghaj, kjer se je seznanil z mnogimi mladimi revolucionarji Kuomintanga, kateremu se je bil pridružil. Prišel je v dotiko tudi z levičarskimi radikali, ki so ga pa kot staromodnega militarista čudno gledali. Korupten uradnik iz fevdalnega Junana, general z mnogimi ženami, zagrižen kadilec opija — ali naj bo to tudi revolucionar?

Po nasvetu prijateljev je sklenil, da opusti opij. To ni bilo lahko. Rabil je bil opij od otroških let. Ampak ta mož je imel v svoji volji več jekla kot so pričakovali njegovi znanci. Teden dni je ležal skoraj ves čas v nezavesti, boreč se proti staremu poželenju; potem se je zbal, da oslabi, pa je odšel na angleški parnik na Rumeni reki. Tam ni bilo mogoče kupiti ali prodati drobtine opija; cele tedne se je vozil na ladji gor in dol, hodeč po krovu, ne da bi le enkrat stopil na suho in je bojeval svoj najtežji boj. Ampak čez mesec dni je zapustil ladjo z jasnimi očmi, z rdečimi lici in s krepkim korakom. Bil je popolnoma ozdravljen. Tedaj je resno začel novo ževljenje.

Bil je okrog štirideset let star, ampak krepkega zdravja in njegov um je hrepenel po novem znanju. Z nekaterimi kitajskimi dijaki je odšel v Nemčijo. Tam se je seznanil z različnimi socijalisti in je začel temeljito študirati

marksizem. Naravnost zaljubil se je v nove vidike, ki mu jih je odpirala teorija socialne revolucije. Pri teh študijah so ga vodili kitajski dijaki, mladi, da bi bili lahko njegovi sinovi.

Pozneje je živel v Parizu, kjer je vstopil v šolo za kitajske dijake. Pohlevno je poslušal, mirno izpraševal, debatiral, iskal jasnosti in razumevanja. "Če hočete razumeti pomen revolucije," so mu pravili mladi tovariši, "morate v Rusijo. Tam najdete pot v bodočnost." Tudi ta nasvet je sprejel. V Moskvi se je vpisal na Vzhodni delavski univerzi in se učil marksizma pod kitajskimi učitelji. Pozno leta 1925 se je vrnil v Šanghaj in se pridružil komunistični stranki, kateri je kmalu izročil svoje premoženje.

Pridružil se je zopet svojemu nekdanjemu predpostavljenu, ki je bil v Kuomintangski armadi edino Kaj-šeku podrejen. Leta 1927 je bil imenovan za načelnika javne varnosti v Nančangu. Prevezel je tam tudi poveljstvo nad kadetskim polkom in prišel v dotiko z deveto Kuomintangsko armado. Tako so bila tla pripravljena za upor v Nančangu meseca avgusta, kjer so komunistične čete pričele dolgi boj zoper moč Kuomintanga.

Prvi avgust 1927 je bil zanj dan usodopolne odločitve: ali naj izvrši ukaz svojega poveljnika in zatre upor, ali pa naj se pridruži ustašem in pretrga vse zveze s preteklostjo ter javno nastopi kot rdečkar. Ko se je odločil za drugo in povedel svojo policijo in kadetski polk proti jugu in se združil z uporniki, so mestna vrata, ki so se zaprla za njim, simbolizirala prag, za katerim je ostala vsa varnost in uspešnost njegove mladosti. Pred njim so bila leta neprestanega trdega boja.

Džu-de je sprejel predlog drugega poveljnika, čigar armada je bila takrat v južnem Hunanu. Njegove čete so bile vtelesene v 140. polku in on je postal politični svetnik šestnajste armade.

Medtem je Mao ce-tungova kmečka armada marširala skozi Hunan, zasedla dva okraja in osnovala v hribih trdno oporišče. Ta armada je poslala Džu-deju kot delegata Mao Ceminga, brata svojega poveljnika. Prinesel je navodila od stranke z izdelanim programom za civilno vojno, za agrarno revolucijo in za ustanovitev sovjetov. Ko sta se meseca maja

1928 obe armadi združili, sta kontrolirali pet okrajev in šteli približno 50.000 oseb. Kakšnih štiri tisoč jih je imelo puške, kakšnih 10.000 sulice, meče in motike, ostali so bili neoboroženi delavci, agitatorji in mnogo družinskih članov. Tako se je pričela glasovita kombinacija Džu-Mao, kateri je bilo za šest let usojeno, da je delala zgodovino na južnem Kitajskem.

Na prvem sovjetskem kongresu leta 1931. je bil Džu-de soglasno izvoljen za vrhovnega poveljnika rdeče armade. V dveh letih so dogradili štiri armadne zборе, ki so imeli 50 tisoč pušk in na stotine strojnic. Dobili so jih od — premaganega sovražnika. Uniforme so se delale noč in dan za nove pristaše in revolucionarna morala se je stalno krepčala. Še dve leti — in rdeče sile so se podvojile.

Kakor koli naj kdo presoja njegove uspehe, treba je priznati, da je s taktično genialnostjo, čudovito mobilnostjo in bogato pestrostjo manevriranja prekosil vsakega generala, ki je bil poslan zoper njega in je brez vsakega dvoma ustanovil kolosalno bojerno moč revolucioniranih kitajskih čet. Nič se ni zgodilo na Kitajskem, kar bi se moglo primerjati z njegovim briljantnim vodstvom na Dolgem maršu. In osebnemu magnetizmu in tisti redki lastnosti, ki navdihuje sledbenike z brezpogojnim zaupanjem in vdanostjo, ki daje ljudem pogum umiranja za svojo stvar je treba pripisati neokrušeno enotnost, s katero so njegove sile premagale strašno zimo obleganja in trpljenja.

Ni čuda, da so nastale na Kitajskem legende, ki mu pripisujejo čudežno moč. Nekateri verjamejo, da je, kakor Ahiles, neranljiv. Kaj ni frčalo na tisoče krogel, kaj niso pokali šrapneli in granate nad njim, pa ga niso mogle raniti? Drugi pravijo, da vstaja od mrtvih; saj so Kuomintangovi listi nešteto krat naznanjali, da je mrtev, pa zopet in zopet vodi svoje čete v boj. Mož pa je skromen, miren, le njegove roke in noge so kakor iz železa. Njegova sedanja žena, kmetica, izvrstno strelja in jaha in je vodila svojo brigado v bojih, nosila ranjene tovariše na varno.

Džu-de je vdan svojim vojakom, oni pa ga obožujejo. Med siromašnimi masami je njegovo ime že postalo nesmrtno med onimi, ki so se bojevali za človeško svobodo na Kitajskem.

In sedaj vodi svojo armado zoper japonske militariste. Med njimi vzbuja njegovo ime strah in trepet. Hvalijo se z novimi uspehi, o katerih poročajo teden dni, preden so uresničeni, pretiravajo jih do očitne neverjetnosti,

ampak o žrtvah, ki jih plačujejo, molče kakor da jih ni. Toda dokler bo med Kitajci vztrajnost in železna volja za odpor, kakršna je v rdeči armadi, ne morejo biti premagani.

Svoboda pod svastiko

(Iz umevnih razlogov ne morejo biti v naslednjem dopisu navedena prava imena prizadetih, ki imajo v Nemčiji sorodnike, nad katerimi bi se hitlerjevci znesli, kakor so se nad neštetimi drugimi. Iz enakih razlogov so imena mest deloma zamenjana. Sicer je pa vsebina osnovana na resničnih dogodkih in dopisnik je uredništvu dobro znan.)

ROJEN SEM BIL V NEMČIJI in vse svoje življenje, če se odštejejo nekatera potovanja, sem preživel v Nemčiji in vendar moram danes reči, da se čutim srečnega, da mi ni treba več dihati nemškega zraka in uživam v drugi deželi svobodo, ki je izginila iz moje domovine.

Odkar znam misliti, se prištevam socijalno demokratični stranki in vedno sem verjel v demokratska in parlamentarna sredstva za dosego njenih ciljev. V meni je bilo prepričanje, da bo sčasoma mogoče, pridobiti večino, veliko večino naroda za njene nauke, ki jih dela vsakdanje življenje vedno bolj razumljive. Kakor je precej dobro znano, smo bili v Nemčiji na dobri poti in še pred vojno se je stranka lepo razvijala, tako da smo smeli pričakovati postopno socijalizacijo — ne brez bojov, ampak vendar brez krvavih prekucij. Znano je tudi, kako se je vse to izpremenilo. Srednji sloji, ki so nam postajali že precej naklonjeni in so spoznavali, da se njihovi interesi, če se pravilno tolmačijo, enaki delavskim, so v gospodarskih krizah, sledečih ena drugi, polagoma izgubili upanje in pogum in obljube Hitlerja in njegovih agentov so jih zaslepile. Hindenburg je v vsakem oziru opešal in prepustil sestavo vlade človeku, katerega je bil vedno zaničeval in ko je umrl, so bila tla za Hitlerja pripravljena. S tem ni rečeno, da je res imel večino nemškega naroda za seboj, ampak z njegovim prihodom se je na vsej črti pričel terorizem, kateremu se mase niso znale upreti. Danes se jih mnogo kesa, ampak sedaj

je odpor, vsaj za dogledno dobo v resnici postal nemogoč. Največje prokletstvo nacijske diktature je v tem, da je vsaka javna opozicija izključena. Nihče ne dvomi, da je meščanska demokracija nezadostna in v marsikaterem oziru lažnjiva, ampak delavstvo in napredni elementi sploh imajo vsaj priliko, da se organizirajo in bojujejo, in reforme, ki se pridobijo v takih bojih, niso zaničevanja vredne, kar smo v Nemčiji dobro spoznali. Kjer je delavstvo zavedno, ga socijalne reforme ne odvrta od stremljenja po končnem cilju, ampak mu dajejo več moči za boj.

Danes je delavstvo v naši deželi brezmočno in bi z veseljem pozdravilo tisto demokracijo, ki smo jo nekdanj imeli in nam ni zadostovala. Vemo pač, da diktatura ne more biti večna, ali preden se skrha, bo še mnogo trpljenja, tako hudega, da si ga delavci v demokratskih deželah ne morejo zamisliti. Jaz imam nekoliko izkušenj v tem, pa sem še srečen, da sem jim ušel. Ne morem pa pozabiti na tisoče in stotisoče drugih, ki so priklenjeni in se ne morejo ganiti, pa visi nad njimi vedno Damoklejev meč.

Bil sem srednješolski učitelj v Nuernbergu in moji učenci so me imeli radi, ker sem se trudil, da bi jim pokazal pravo pot v življenje in sem vedno vpošteval njih mladost. Toda ko je prišel nacijski preobrat, sem kmalu spoznal, da moje mesto ni več tam, zakaj učitelj ni mogel dajati mladini več tega, kar v resnici potrebuje, ampak to, kar je zahtevala edina v Nemčiji dovoljena stranka. Dobil sem mesto v neki veliki privatni knjižnici, kjer sem pričakoval, da roka Hitlerjevih pomagačev ne bo posegala vmes. Nekaj časa se je zdelo tako, toda kmalu sem spoznal, kaj pomeni totalitarna država. Nekega dne je prišel komisar in zahteval katalog naših knjig. Ko ga je dobil, je začel delati v njem znamenja z rdečim

svinčnikom. Potem je zarentačil nad ravnateljem: "Lepo zalego puntarstva imate tukaj! Židje, framasoni, to so vaši pisatelji. Poslej bodo Nemci uživali duševne sadove pravih Nemcev, razumete?" Ravnatelj mu je hotel pojasniti, da ima njegova biblioteka le knjige, ki so priznane kot najboljše bodisi lep-slovne ali znanstvene, toda če bi bil molčal, bi bilo prav toliko zalego, ali pa morda še več. Komisarja so njegove besede le razkačile in začel je kričati, da odločuje ministrstvo za izobrazbo, kaj je dobro in kaj ni, pa si ne bo od nikogar dalo sugerirati protinemških idej.

Potem je pogledal mene, misleč, da me lahko z očmi prebode. "Kaj pa vi?" se je zadrl; "tudi vi se mi zdite eden tistih, ki dajejo potuho prekucuškimi pisunom in bi čitateljem vsiljevali protinacijonalen gnoj. Čez eno uro se vrnem in knjige, ki so rdeče zaznamovane, bodo pripravljene, da jih odpeljemo. In da se ne drznete, kaj skriti, sicer boste sami tako skriti, da vas nihče ne najde." S temi hripavimi besedami se je obrnil kakor marioneta in odšel.

Z ravnateljem sva ugibala, kaj storiti, pa kakor koli sva obračala vso stvar, sva prišla do zaključka, da ni izhoda. Hitlerjevi biriči so lahko konfiscirali, kar se jim je ljubilo in kdor se je uprl, je našel pravico v ječi, ali pa v koncentracijskem taboru. Bilo je še dobro, da se je tista ura zategnila v tri, zakaj z vsem hitenjem bi bilo nemogoče, opraviti to delo prej. Slišala sva še mnogo groženj in baharij in le z največjo težavo sva se premagovala, da nama ni ušla kakšna nevarna beseda. Naposled je tovorni avto odpeljal več kot polovico naše lepe knjižnice. S knjigami, ki so nam ostale, bi bilo komaj vredno, nadaljevati posel, nikakor pa ne bi bilo vredno, če bi nam, kar je bilo treba pričakovati, zamašili luknje z nacijskimi spisi. Sklenili smo torej, zapreti knjižnico do tistega časa, ko se razmere izpremene in nam bodo knjige vrnjene. Ampak tudi to je bila zmota; razmere se enkrat izpremene, ampak tistih knjig ne bo več nazaj, zakaj drugi dan je bilo objavljeno poročilo, da so bile vse javno sežgane. Kdor koli je kdaj z ljubeznijo prečital dobro knjigo, si lahko misli, kako mi je bilo pri srcu, ko sem zvedel ta vandalizem.

V mestu ni bilo ničesar več zame, zlasti, ker mi je bilo jasno, da sem že zapisan med o-

sumljence. Odpotoval sem najprej v Leipzig, potem v Berlin, naposled, ko ne v enem ne v drugem mestu ni bilo ničesar zame, v Muenchen. Tam sem s pomočjo nekega znanca dobil mesto domačega učitelja za nekega gimnazijalca, ki je bil zaradi bolezni zaostal z nauki. To delo bi mi bilo ugajalo, če ne bi bile vse druge okoliščine kar neznosne. Organizacije so seveda bile razbite, ampak nekaj časa sem upal, da najdem vsaj kaj sodrugov, s katerimi bi se mogel kaj pomeniti. Bilo je prazno upanje. Trije, ki sem jih bil prej poznal, so zapustili mesto. Na nova znanstva pa kratko malo ni bilo misliti. Nihče ni mogel vedeti, kaj je kdo; bilo jih je, ki so pod neverjetnim pritiskom obrnili plašč, nezaupanje je bilo splošno, v mnogih slučajih brat bratu ni zaupal in špijonaža je bila tako razširjena, da je bilo v vsakem znancu lahko slutiti ovaduha. Vedel sem sicer, da živi nekakšna tajna organizacija, ki ima zveze s sodrugi v tujini, ampak stikov z njo nikakor nisem mogel dobiti. To mi je grenilo življenje, da nisem imel nobene minute užitka.

Moja služba je bila začasna. Iz Muenchena sem se preselil v Stuttgart, kjer sem nekaj časa delal v neki knjigarni. Ta trgovina je začela pešati in lastnik jo je naposled prodal. Novi knjigarnar je bil zagrižen naci in ker nisem našel nič drugega v mestu, sem se vrnil v Muenchen. Tam sem se slučajno seznanil z nekimi ljudmi, ki so imeli v raznih rečeh enak okus z menoj. Večkrat smo se shajali, a političnih besed smo se izogibali kakor strupa. Eden — recimo, da mu je ime Anton Rupert — je enkrat, ko sva bila za par minut sama, omenil, da čutiva menda o Nemčiji precej enako. Izprva nisem vedel, ali misli resno, ali pa me hoče le izkušati. Saj je vsa dežela polna provokaterjev. Vendar pa je bil njegov pogled jasen in imel sem občutek, da je iskren. Pa preden sem izpregovoril, je on dejal: "Nič vam ne zamerim, da ste nezaupljiv. Tudi jaz sem. In včasih se mi zdi, da je to najhujše, kar je moglo zadeti Nemčijo. Da se ne more človek z nikomer pomeniti! Da mora biti sredi milijonov ljudi večer puščavnik! Midva sva se srečala in jaz se vas spominjam, ker ste podajali neke predloge, ki so bili sprejeti. Jaz nisem prišel v ospredje." — "Na kongresu v Je-

ni?" sem ga vprašal. — "Da, in jaz sem ostal, kar sem bil," je odgovoril.

Tako sva postala prijatelja. Od njega sem zvedel, da ima stike z nekaterimi sodrugi, ki se jim je posrečilo uiti v neko drugo deželo. Tudi mi je povedal, da živi v deželi tajna organizacija, ki je pripravljena, da napravi red, kadar pride preobrat. Zakaj takrat bo zmeda velika in nekdo mora skrbeti, da ne utone vse v njej. Če ne pride do preobrata drugače, ga pa prinese vojna, v katero sili Hitler in ki bo prej ali slej zanj edini izhod. Toda ko sem se ponudil, je odkimal. "Morda pride čas," je dejal, "ko bo treba razširiti organizacijo; za sedaj je bolje, da jih ne zvačimo preveč v nevarnost. Dobro pa je vedeti, na koga se smemo zanašati, kadar pride čas."

Nekega večera sva sedela z večjo družbo v restavraciji. Jaz sem bil nervozen, ne da bi bil vedel, zakaj. Rupert je menda opazil to in mi je pošepetal, naj bom previden. Med nami je bil neki Richter, ki je mnogo govoril o starih časih. Rupert mu je dajal le kratke, brezpomembne odgovore in to bi me bilo moralo posvariti. Toda oblasti nisem imel nad seboj in ko je Richter dejal: "nekdaj smo bili mi socialisti, sedaj so pa drugi," sem v jezi vzkliknil: "Da, ime so nam ukradli in kakšno spako so naredili iz socializma?"

Pogovor je tekel mirno dalje, toda opazil sem, da je Rupert od tistega trenutka iskal priliko, da bi bil sam z menoj. To se ni posrečilo. Ne vem, kaj bi mi bil rad povedal. Pozneje sem ugibal in prišel do zaključka, da bi mi bil svetoval, naj takoj pobegnem. Poznal je ljudi in razmere bolj kot jaz . . .

Drugo jutro, ko je bila še tema, sem bil aretiran. Nihče mi ni povedal vzroka. Misliti sem moral na svoje besede o socialističnem imenu. Nič drugega mi ne morejo očitati in če to zasluži kazen, ne more biti prehuda.

Nisem še dovolj poznal nacizma. Tri dni sem bil v zaporu z ljudmi, ki se niso upali povedati, kako dolgo so že tam, zakaj so jih prijeli, ali kaj pričakujejo. Človek bi lahko napisal dolgo povest o strahu, ki se je izražal v molku, v pogledih, v kretnjah. Dva sta očitvidno bila Žida, njun "greh" je torej bilo lahko uganiti.

Vpraševal sem stražnika, kdaj da bom zaslisan. Odgovor je bil zaničljiv pogled. Ko se

je to večkrat ponovilo, mi je eden mojih sotropinov dejal: "Vi ste še naivni, če mislite, da dobite redno razpravo. Tat ali ropar jo sme pričakovati, za političnega grešnika ne velja noben zakon." Težko mi je bilo verjeti, ampak ko so dnevi potekali in ni bilo nič drugega kot vsak dan pol ure "izprehoda" na obzidanem dvorišču, sem začel dvomiti. Eden je pravil, da čaka na razpravo že šest mesecev, drugi celo leto, eden celo dve leti.

Naposled sem bil poklican pred komisarja. Vedel se je uljudno, skoraj prijazno. Prečital mi je policijsko poročilo o mojih besedah in dodal: "Hm, kaj takega lahko uide človeku; rekli ste to menda v razburjenju. Ali ni tako?" Tajiti itak ne bi bilo nič pomagalo, torej sem pritrnil. — "Mislil sem si in sem napisal poročilo v tem smislu. Kar podpišite ga. Vi ste inteligenčen človek." — Podpisal sem, kar sem mislil, da je olajševalna okolnost. A ko je imel moj podpis, ga je minila vsa uljudnost. "Inteligenčen človek bi moral znati brzdati svoj jezik. Pravzaprav bi moral preiskati vse vaše početje, odkar smo naredili v deželi red, ki ga vi in vam enaki kalite. Hvalite Boga, da sem preobložen z drugim delom." — Pozval je stražnika in ta me je odpeljal nazaj v zapor. . .

Dva tedna sta minila. Nekega jutra so prišle straže, izbrale nas dvanajst in nas natrpale v policijski voz, v katerem je bila za vsakega jetnika pregraja. Za silo je nekaj zraka prihajalo skozi neznansko majhne linice. Nihče ni vedel, kam se peljemo, le po izpremenjenem drdranju smo kmalu zaslutili, da smo izven mesta. Kako dolgo smo se vozili, ne vem. Človek otrpne, kadar traja tortura predolgo. Ko se je voz ustavil, smo bili v koncentracijskem taboru.

Kako bi človek opisal ta prokleti kraj? Kakšen moderni Dante, ki bi hotel opisati novi pekel, bi moral priti sem, imeti pa bi moral trdne živce. Tabor imenujejo to; v resnici je najokrutnejša ječa, ki si jo morejo izmisliti perverzni možgani. Prvi vtis od zunaj je slika trdnjave. Na visokem zidu so stolpiči s strojnici. Za zidom je z močno električno strujo napojen plot iz žice. Potem prideta še dva lesena plota. Sredi vseh teh ograj, med katerimi ni prostorčka, kjer ne bi človeka mogla zadeti krogla, če bi se tam prikazal, je tako

zvani tabor, dve vrsti lesenih barak, vsaka za pet sto jetnikov, med temi pa "Exerzierplatz" in zablateno, umazano plavalisče, da se človeku studi. Več kot tri tisoč "političnih" je bilo tam, ko smo mi prišli. Mene so uvrstili v "socialistično kompanijo," katerih je pet ali šest. Prav tako so komunisti zbrani v posebne kompanije in židje. Tri kompanije so sestavljene iz samih duhovnikov, protestantskih in katoliških.

Stražniki so sami mladi "šturmarji," ki so očitno za to službo izbrani zaradi njih brezprimerne surovosti. Oboroženi so do zob in čevlje imajo okovane, menda zato, da brce bolj zaležejo.

Ko smo prišli, so nas povedli do poveljnika, ki je prečital policijska poročila in s hripavim glasom in akcentom pruskega oficirja napravil pridigo, katere smisel je imel biti ta, da bo naše življenje v taboru visoka šola za razumevanje nacionalnega socializma. To življenje se je pričelo s tem, da so nam obrili glave, dali številke in nas vtaknili v nekakšne grobe uniforme, podobne tistim, ki so jih včasih vojaki nosili za delo. Dobili smo tudi žlice in vilice, pa ne nožev. To smo razumeli. Britve seveda niso bile dovoljene; brivci so nas dobili v roke ob nedeljah.

V moji kompaniji so bili skoraj sami izobraženi člani, med njimi nekoliko profesorjev, zdravnikov, par sodnikov in odvetnikov; kar je bilo delavcev, se jim je še vedno poznalo, da so bili inteligentni.

Še vedno poznalo? . . . Da, to je najstrašnejše. Treba je bilo nekoliko časa za to spoznanje, a ko je prišlo, me je skoraj pobilo: Ali se zgodi tudi z menoj to, če ostanem tukaj?— Zakaž to so bile le še sence ljudi. Izprva sem se čudil, da mi nihče ni odgovoril, dokler mi ni eden, ko se je ozrl na vse strani, prišepnil: "Varuj se, sodrug! Govorjenje je tukaj neodpusten zločin." Pozneje sem spoznal, kako opravičeno je bilo njegovo svarilo, ko so straže zasačile nekoliko tovarišev, ki so izpregovorili kakšno nedolžno besedo. Najprej neusmiljene brce, potem pa samotni zapor v podzemeljski luknji, kamor ni prišel žarek svetlobe in odkoder so se žrtve vračale s krvavimi hrbti pa so postale še bolj molčeče kot prej.

Ta večni molk je nekaj strašnega. Menda ne bi bilo tako hudo, če bi bil človek sam na

osamljenem otoku; ampak tukaj si med množico ljudi, pa moraš držati jezik za zobmi od jutra, pa dokler si "povečerjal" in še tedaj le pod stražo. O delu, ki smo ga opravljali v taboru, zlasti o tem, ki je bilo določeno židom, rajši molčim; še sedaj se mi obrača želodec, kadar se spomnim. Izven tabora je vsaka stotinja delala pod nadzorstvom petnajstih stražnikov, surovežev, ki so tekmovali, kdo bo bolj mučil jetnike. Včasih se je zgodilo, da je kakšen starec omagal pri težkem delu v močvirju. Najprej so ga obrcali in potem odnesli — nikdar nismo zvedeli, kam.

Poleg molka so bile najhujše večne, nepričakovane inspekcije. Kar po noči so stražniki začeli kričati: "Auf! Oblecite se in ven za inspekcijo!"

Kadar smo delali zunaj, se je menda vsakemu sanjalo o begu. Bila je blazna misel, ampak neprenehoma se je vračala v glavo. Starejši jetniki so včasih šepetali o poskušanem begu tega ali onega in o strašnih posledicah. Nekega dne so straže privlekle ustreljenega jetnika v tabor in ko smo gledali, so nas pogнали v barake kakor živino. Od tistega časa me ni zapustila misel: "Bolje je biti resnično mrtev kakor tukaj navidezno živ." Mislil sem in snoval, ves čas pripravljen na smrt. A ko je prišla pričakovana prilika, me je sreča pobožala. Kako se mi je posrečilo, ne morem povedati. Krogle so frčale okrog mene, zasledovalci so mi bili enkrat tako blizu, da bi se bil enega skoraj lahko dotaknil, če bi bil iztegnil roko. Pa me niso spravili nazaj v pekel. Skri-val sem se tri tedne, dobri ljudje so mi pomagali, morda ne vedoči, v kakšni nevarnosti so bili sami. Blizu me je sem ležal tri dni in noči v skrovišču. Sedaj je vse to za menoj! Rad bi pozabil, pa ne morem. . .

Tudi Mussolini je graditelj. On je začel s preurejanjem Rima že pred štirinajstimi leti, torej bi se skoraj lahko reklo, da je Hitler tudi to idejo pobral od njega kakor fašistični pozdrav, barvaste srajce in še marsikaj drugega. Ampak Mussolini ve vsaj nekaj o zidarstvu, čeprav to še ne pomeni, da je velik arhitekt. Na vsak način pa hoče ostati zvest tradiciji starih rimskih Cezarjev, ki so gradili, dokler so mogli kaj iztisniti iz ubogega naroda. Le da jih hoče Mussolini prekositi. Znani Trajanov steber na primer je 108 čevljev visok. Mussolini hoče postaviti enega, ki bo visok 116 čevljev. Tako misli, da bo tudi Mussolini večji od Trajana in Marka Aurelija. Človek se nehote spominja na strojnikove besede v Herweghovi pesmi "Von unten herauf" — Ach, wie man immer noch für künftige Ruinen sorgt — kako še vedno skrbe za bodoče razvaline. . .

Italijanska Etijopija

DA BI SE mu lože posrečila umazana kupčija z Mussolinijem, je Chamberlain poteptal dotedanjo angleško zunanjo politiko in dovolil, da se Italiji "prizna" osvojitve Etijopije. S tem je priznal nekaj, česar ni. Po mednarodnem pravu, ki — mimogrede — ni vselej mednarodna pravičnost, je vedno veljalo načelo, da se smatra za osvojeno tisto ozemlje, nad katerim ima osvojevalec vso kontrolo. Italija pa tega nikakor ne more trditi o Etijopiji. Dasi je cenzura v podjarmljenih krajih brutalna, prihajajo vendar vsak čas vesti o uporih domačinov, ki so pogostoma uspešni. Tudi je jasno, da italijanske garnizije nikakor ne morejo zadržati, da bi držale vso veliko deželo v oblasti. Sedaj imamo o tem položaju precej jasno sliko. Ko je bil sklican svet Lige narodov, da bi sklepal o Chamberlainovem predlogu, je podal delegat Etijopije, L. Tazaz v imenu Haile Selassija poročilo o resničnem položaju, ki dokazuje, da Italija nikakor ni osvojila vse dežele in da se domačini še vedno bojujejo zoper napad. Temu poročilu ni nihče ugovarjal, torej se mora smatrati za pravilno.

V njem je rečeno:

Najmanj v treh četrtinah dežele nimajo italijanske oblasti nobene vojaške kontrole, razen po deset do trideset milj okrog večjih mest. Tako je torej več kot polovica dežele, nad katero ni nobene vojaške kontrole sploh. Vojaške posadke se vzdržujejo le v utrdbah in ne smejo zapuščati garnizij ali pa celo prodirati o gorate kraje. Tako je večina dežele na severu, zapadu in južnem zapadu pod oblastjo etijopskih načelnikov. Če so se nekateri izmed njih prej vdali Italijanom, so pozneje revoltirali, ker so Italijani prelomili svoje besede.

Po severu in severnem zapadu je bila zadnje jeseni in v teku zadnjih mesecev energična opozicija zoper italijanske operacije, ki se je večkrat razvila v hude boje. Revolte so bile v pokrajinah Tembien in Sokota pod Dežazom Hailu Kabbadijem in dalje proti severnemu vzhodu pod drznim Gabrom Hevotom. V pokrajinah Begameder in Lasta se skoraj neprenehoma nadaljujejo boji, v katerih so Eti-

jopci uničili več vojaških postojank in zaplenili mnogo vojnega materijala.

Pod nekimi pogoji je pokrajina Gojam izprva ostala nevtralna; v mestu Debra Markos je bila italijanska garnizija, ki so jo Etiopci zaradi danih obljub trpeli. A ko so Italijani prelomili vse obljube, so se domačini uprli in v boju, ki je nastal, so ubili osemnajst italijanskih častnikov. V pokrajinah Čeleja, Gajdo, Guder in skoraj do mesta Ambo, južno zapadno od glavnega mesta, gospodujejo Etiopci neomejeno.

V središču dežele je bilo več uspešnih uporov v pokrajini Šoa. Pogostoma se ponavljajo napadi na železnico, ki vodi v Džibuti in na ceste, ki drže iz Addisa Ababe proti severu in zapadu. Po vsem južnem in južno zapadnem kraju, ki meri sto tisoč četvornih kilometrov, imajo Italijani garnizije le v petih mestih, Džirem, Jirga-Alem, Mega, Goba in Ginir. Vse druge kraje so morali zapustiti zaradi premočnega pritiska številnih gerilskih čet. Poročila zadnjih mesecev pripovedujejo o mnogih koncentracijah oboroženih Etiopcev, ki so napadali italijanske kolone na cesti skozi Harar v Mogadišu. Med Hararjem in Jigdžigo je dezertiralo devet tisoč afriških vojakov, ki so služili v italijanski armadi.

V vzhodnih pokrajinah Danaki in AUSA nimajo Italijani sploh nobene kontrole.

Italijanski propagandisti so veliko pričakovali od etijopskih mohamedancev, katerim so obljubovali razne privilegije. Toda ti so prišli do spoznanja, da so pod Italijo prav tako podjarmljeni kakor Kopti in se sedaj pridružujejo krščanskemu prebivalstvu v boju za neodvisnost dežele.

Po vsem tem zaključuje poročilo,

da je ogromen del dežele v trajni opoziciji zoper napadalce,

da italijanske sile niso zasedle vse dežele,

da je bilo mnogo vojaških postojank uničenih, druge so se pa morale umakniti, a kar jih je še na svojih mestih, so večinoma v defenzivi in se vzdržujejo le tako, da jim letala donašajo potrebščine,

da etijopske sile napredujejo, zlasti ker so

poveljniki, ločeni po velikih razdaljah, spravili svoje načrte v soglasje.

Zoper ta dejstva ne bo Mussoliniju pomagalo nobeno "priznanje." Zdi se, da se Etiopci ne zanašajo na nikogar več kot na svojo moč in to je zdravo znamenje. Ne seveda za fašizem, ki ga zaradi Etiopije že hudo glava boli. Če bo Italija kdaj resnično vladala v Eti-

jopiji, bo to stalo še mnogo milijonov, katerih tudi Mussolini nima preveč, in tudi še mnogo krvi, katere prelivanja se utegnejo tudi Italijani danes ali jutri naveličati. Plačevati za svojo sužnost s praznim trebuhom in povrh še s krvjo, gre nekaj časa, ampak vsaka potrpežljivost ima svoj konec.

Diktature niso večne

Vsi mali bogovi si domišljajo, da je usoda prav njih izbrala, da ustvarijo nekaj večnega. Kadar se je komu posrečilo, prevariti demokracijo, misli, da se njegov tron ne more nikdar več prekucniti. Zgodovina govori pač vse drugače, toda če bi razumeli njene nauke, ne bi bili nikdar mogli začeti svojega blaznega posla. Tudi danes se zgodi, da se kakšnemu "velikanu" omaje stolček pa zleze bolj trdo na tla.

Urugvaj v južni Ameriki je imel štiri leta izrazito diktaturo in "predsednik" Gabriel Terra je posnemal druge samodržce kakor opica. Seveda ni mogel osvajati nobene Etiopije, ampak s sabljo je le rožljaj, kakor vsi pravi diktatorji in njegova volja je bila ta štiri leta zakon v državi. Toda ljudstvo v tej deželi ni nikdar bilo navdušeno za diktature in je svoje mišljenje tako jasno pokazalo, da si vladarček ni mogel več pomagati in je razpisal volitve. Njegova edina želja je bila, da bi zmagal dr. Eduardo Blanco Aceveda, čigar hči ima Terrovega sina za moža; če bi se to zgodilo, bi bila sicer demokratska oblika ohranjena, ampak Blanco bi delal to, kar bi mu Terra ukazal.

Volilci so bili siti teh intrig in z ogromno večino je bil izvoljen demokratski kandidat Alfredo Baldomir. V volilnem boju je razodel fašistične spletkarije, ki so se razpasle po Urugvaju v času Terrove vlade, razkril italijansko in nemško rovarjenje po južni Ameriki in priporočal prijateljstvo z Zedinjenimi državami. Kako daleč sega njegova naprednost, se bo pokazalo; obljubil je, da bo njegova vlada parlamentarna in ogromna večina, s katero je bil izvoljen, kaže, da mu ljudstvo zaupa. Pravijo, da uživa tudi simpatije delavstva, ki je precej dobro organizirano.

Da diktatura ni bila vesela svojega poraza, kaže dejstvo, da se je takoj, ko je bil označen izid volitev, pripravila na revolto. Ampak nekatere demokracije so se iz dogodkov v Španiji nekaj naučile. Volitve so bile 27. marca in tri dni na to so aretirali štiri polkovnike, Acevedove pristaše, zaradi zarote, da se siloma strmoglavi demokratska vlada.

19. junija je novi predsednik nastopil svoje mesto. Po ulici 18. junija v Montevideu sta se stari diktatorski predsednik Terra in novo izvoljeni Baldomir peljala v paradi in v vladni palači je Terra izročil znake predsedstva Baldomiru. Pri srcu mu je bilo hudo, da jih ni mogel izročiti Acevedu. Ljudstvo je bilo pač močnejše od njega.

Hitler prezidava Berlin. Tudi to je značilno za diktatorje. Vsak bi si rad zapisal večno slavo. Berlin, Hitlerjev Berlin, naj postane središče sveta. Dejal je: "Karkoli ustvarimo velikega, se bo na koncu konca izplačalo s tem, da napravimo iz Nemčije veliko turistovsko deželo. Ves svet bo videl na svoje oči, da je Nemčija trdnjava evropske kulture in civilizacije." 15. junija so položili šestnajst temeljnih kamnov za preureditev Berlina, ki bo veljala tisoč pet sto milijonov. En kamen je položil Hitler sam. Arhitekt, ki vodi vse delo, je profesor Albert Speer, toda Hitler se neprenehoma vmešava, mu popravlja načrte in hoče vse bolj vedeti. On hoče dve glavni ulici, vsaka sto vatlov široka in več kot dvajset milj dolga. — Kar se tiče civilizacije in kulture, ve svet o teh nacijskih lastnostih dovolj brez turizma. Pričajo jih napolnjene ječe, koncentracijski tabori, sežiganje knjig, zatiranje vsake svobode, preganjanje židov in gosji marš. Kar se pa tiče Berlina, se ne more Dolfetu zameriti, da ne ve nič o razvoju mest. V Nemčiji je še nekoliko resnično lepih, ampak zgrajena niso bila na komando kakšnega megalomana, temveč so se prirodno razvila, kakor so nanašale potrebe in je narekoval okus tistih, ki so znali graditi. Seveda, Hitler je diktator in zaradi tega je prepričan, da zna vse. Prav to dokazuje, da v njegovi glavi nekaj ni prav.

Edison je navadno pokadil po deset smotk na dan. Če pa je bil zelo poglobljen v svoje delo, jih je pokadil do dvajset.

Roka pravice

ANGELO CERKVENIK

VI. SCENA.

Še isti dan zvečer ob reki.

OŽINA (*sloni ob vrbi*): Končano je, vse je končano. To sem torej doživel! Vse življenje sem delal in zdaj, zdaj... (*Zaihti*) O... o... (*Se zaleti proti vodi, dvigne roke nad glavo, kakor plavači, kadar skačejo v vodo, na bregu pa obstane*):

Ne morem.

(*Še enkrat se zaleti iz večje daljave, a prav tako brezuspešno kakor prvič.*)

Mraz me trese... (*Zaviha si ovratnik*)

Mraz... (*Slišajo se stopinje. Se obrne in opazi Ogrina, ki prihaja z ribolovskim orodjem čez ramo proti vrbi.*)

Ogrin gre, Ogrin! Ali naj skočim v vodo? Lahko bi me rešil... (*Zbeži.*)

OGRIN (*teče za njim*): Možina, Možina... oj... počakaj! Kam se ti tako mudi? Hudič, počakaj vendar! (*Oba izgineta; po kratkem premoru privleče Ogrin Možino za rokav k vrbi.*) Kaj pa bežiš pred menoj? Kaj sem se ti zameril? Sedi, se bova kaj pomenila. (*Sede, Možina še vedno stoji*) Tak sedi, no! Kaj pa se tako klavrno držiš?

MOŽINA (*jezno*): Ti si vsega kriv! Samo ti!

OGRIN (*poskoči*): Jaz — kriv? Zakaj sem kriv? Kaj sem ti storil? Počakaj, da vržem udico v vodo! Se bo kaj vjelo...

MOŽINA: Ti si me bil v nedeljo zvabil na shod, ti si me spodbujal, naj kričim: dol, dol!

OGRIN: Tako je! In to si štejem v posebno čast, kajti vsak poštenjak mora kričati: dol! Kdo pa bo še prenašal to umazanost, korupcijo, nasilja, teror? Kaj ti je naenkrat prišlo na um? Mar si postal kar čez noč hlapec? Ali so ti obljubili avanzma?

MOŽINA (*jezno in žalostno*): Baš zaradi tega shoda mi je uradniška karijera splavala po vodi... In tako sem hotel še jaz za njo... tja noter (*kaže v vodo.*), vidiš!

OGRIN: Ne razumem te; razloži mi.

MOŽINA: Pisal sem zamudnike, hodil sem

petnajst let po pol ure bolj zgodaj v urad... Hodil sem Miklavčiču po denar...

OGRIN: Miklavčiču, tej narodno gospodarski pijavki!

MOŽINA: ... po denar k Borštniku in Završniku... Obljubil mi je, da me bo nagradil z napredovanjem, ... da bom postal uradnik... In zdaj... zdaj... (*Ihti.*) Ko me je videl v nedeljo na tistem shodu, je vrgel moje napredovanje v koš! (*Nasloni glavo na vrbo*) Vse je šlo po vodi.

OGRIN (*se smehlja*): Ali si videl, Možina, kako krvavo resnične so bile besede voditeljev naše stranke? Zdaj na svoji lastni koži čutiš tisto, proti čemur so voditelji, naši preizkušeni voditelji, tako vehementno nastopali. (*Na videz razburjeno, ognjevito.*) Ne, to ne pojde več tako! Ne bodo več topli naših najbolj zaslužnih, naših najbolj vestnih in marljivih — uradnikov...

MOŽINA (*divgne glavo, žalostno*): Nič več — uradnikov, nič več...

OGRIN (*ognjevito, zanosno*): To ne pojde! Ko pride na vlado naša stranka, bo napravila korenit red! Korenit red, pravim! (*Žuga s pestjo.*) Čuj, Možina, kako — praviš — je bilo tisto z denarjem? Kdo je nosil?

MOŽINA: Jaz sem hodil najmanj vsak mesec enkrat ali dvakrat k Završniku in Borštniku po denar... Poslednje mesece pa nam Završnik več ne dobavlja in od tistih dob — mislim — nisem več gospodu načelniku tako potreben, od tistih dob me gospod načelnik več ne vidiyo radi...

OGRIN (*važno*): Denar si, tedaj, nosil. Dobro je! Denar za Miklavčiča!! Prepričan bodi, Možina, ne bo tebe ta tat, ta goljuf, ta korupcijonaš...

MOŽINA: Kdo je to?

OGRIN: Ta Miklavčič...

MOŽINA (*prestrašeno*): Za božjo voljo... pst... pst...

OGRIN: Ta ropar ne bo tebe tepel, tebe, ki si poštenjak, od nohta na mezincu do poslednjega lasu na glavi. Pravim, da ne bo... pri-mojduš...

MOŽINA: Nehaj, nehaj, če ne, bom še ob službo.

OGRIN: Ob službo bo on! Koj po volitvah, boš videl!

MOŽINA: Gospod načelnik bodo ob službo? In koga bodo gospod novi načelnik določili za zapisovanje zamudnikov?

OGRIN: Zamudnik? Kakšna žival pa je to?

MOŽINA (*Z globokim in resničnim prepričanjem*): Zamudnik je hujši od živali, zamudnik je uradnik, ki prihaja prepozno v službo! Do zdaj sem jih zapisoval jaz in zdaj, zdaj... (*ihti*) sem — odstavljen...

OGRIN: Luka, kaj pa načelnika? Ali si ga kdaj zapisal? Vsak dan gre mimo moje mesnice šele ob devetih, poldesetih! (*Zase:*) Da bi ta zlodej vsaj meso pri meni kupoval! (*Glasno:*) Njega nisi nikdar zapisal? Možakar ima največjo plačo! Moral bi prvi priti. Za pričo boš, Možina!

MOŽINA (*se strese*): Za pričo? Jaz?

OGRIN: To bomo povedali v javnosti! Da je dal druge zapisovati, sam pa je vsak dan prihajal kar po dve uri prepozno! In tudi umazanost s provizijami bomo razgalili pred vso javnostjo... Še jutri bomo objavili v glavnem strankinem glasilu... Ne, ne, jutri! Rajši v nedeljo, ko leže časopisi po dva dni v kavarnah. Vse bomo natanko popisali: Miklavčič, načelnik likvidature, tat in goljuf... Sili svoje podrejene organe, da hodijo zanj po provizije.

MOŽINA: Silijo?

OGRIN: Ali te ni prisilil?

MOŽINA: Ne vem, da bi me bili silili. To ni res.

OGRIN: Kaj ni res? Pa čeprav bi ne bilo res! Nekoliko več nego je res, moramo vedno povedati, kajti premisli dobro: da nisi šel prostovoljno, bi te bil mož prisilil! On te je kot tvoj starejšina tako rekoč moralno prisilil. Razumeš: ti kot podrejeni mu organ moraš ubogati že njegov najnedolžnejši mig. Sicer pa bomo to malo drugače povedali: Rekli bomo, da ti je zažugal z odpustom iz službe, z redukcijo, če ga ne boš slepo ubogal.

MOŽINA: Toda to ni res.

OGRIN: Kaj ni res, kaj ni res, tepec! Politične resnice so svojevrstne resnice! Če te resnice ne razumeš, boš tepen, ne boš po-

stal nikdar — uradnik! Ali se spominjaš, kako smo brenili Majeriča, ko smo bili na vladi? Zapomni si: Politika ima svoje posebne zakone!! Politika je sestra posebne resnice!

MOŽINA: Če je tako, tedaj je politika grda stvar... umazana stvar!...

OGRIN: Grda, umazana! Lej ga! Kaj pa gnoj? Je lep, čist? In vendar rastejo iz najgnojnejšega gnoja najsladkejši sadovi! Z gnojem moraš tako delati, da se ne umažeš! Tudi s politiko moraš tako ravnati, da se ne umažeš? Torej bodi lepo pameten in pridi jutri popoldne v naše tajništvo in podpiši članek, ki ga bomo mi spisali... Ga bomo bolje spisali nego ti, *mi, ki imamo stil*...

MOŽINA: Jaz bi naj podpisal? Jaz? Nikdar in nikoli!

OGRIN: Nikdar in nikoli? Dobro, prijatelj, dobro! To si bom zapomnil! (*Ostro:*) Ali veš, kdo sem jaz? (*Ponosno, izboči prsa in si po mesarsko bije po njih.*) Jaz sem podpredsednik najmočnejše stranke, tako rekoč edine suverene zastopnice našega dobrega in poštenega naroda! Zapomnil si bom, kdo je delal proti nam, kdo je delal proti svojemu — n a r o d u! To si bil ti, Možina! Ti si bil tisti, ki je sodeloval pri korupciji. Ti si tudi prejemal provizijo, si ali nisi?

MOŽINA: Kdo ti je to pravil? Kdo?

OGRIN (*važno*): V našem tajništvu je vse črno na belem!

MOŽINA: Provizije ne... Le nagrado za čezurno delo so mi včasih gospod načelnik dali...

OGRIN (*se krohoče*): Nagrado za čezurno delo? Nagrado za korupcijonistično sodelovanje, si hotel reči... To si bomo zapomnili in ko bomo v vladi — to se bo sigurno izvršilo po volitvah — bodo takšni le tiči frčali! Frčali boste, si razumel?

MOŽINA: Kaj naj storim, kaj naj storim?

OGRIN: Boriti se moraš za zmago *resnice, pravice, poštenja*, za vlado čistih rok, pa bo vse dobro!

MOŽINA: Ali bom tedaj postal uradnik?

OGRIN: *Kaj uradnik, kaj uradnik!* Ko pridemo *mi* na vlado, bomo sploh vse državne uslužbenke povišali v uradnike...

MOŽINA (*resigniran*): Potem, potem je pač vseeno, če bodo vsi pometači postali uradniki.

OGRIN: Seveda bodo nižji, višji in najvišji uradniki!

MOŽINA: Kam boste uvrstili mene?

OGRIN: Tebe *ne bomo* pozabili, Možina! Gospod načelnik Miklavčič bodo sfrčali in tam, prijatelj, bo eno prav lepo mestece prazno!

MOŽINA: Ali je mogoče, ali je res mogoče, (*Ga zgrabi za rokav.*) ali je sploh mogoče...?

OGRIN (*važno*): Kar jaz rečem, ni le mogoče, kar jaz rečem, je pribito! Dal ti bom črno na belem. Pridi jutri popoldne k meni, skupaj pojdeva v tajništvo in v uredništvo... Ne pozabi prinesiti s seboj, kolikor moreš aktov, ki se tičejo Borštnika in Završnika... Ne pozabi!

MOŽINA: Prisezi, da bom postal... .

OGRIN: Če hočeš, zakaj ne? Prisegam ti, da boš postal. (*Dvigne tri prste.*)

MOŽINA (*sam zase*): ...načelnik... (*Glasno*) Dobro, jutri popoldne bom prišel...

OGRIN (*vleče ribo iz vode*): Vjela se je, vjela se je...

MOŽINA: O, zahvaljen bodi, gospod Bog, da nisem skočil v vodo! (*Se s povzdignjenimi rokami za Ogrinovim hrbtom zahvaljuje.*)

OGRIN: Kapitalna ribica... kapitalna, ti pravim!

— ZASTOR —
(*Konec prihodnjč.*)

Nacizem v južni Ameriki

EMČIJA se silno trga za trgovske zveze z južno in centralno Ameriko. To ni nič novega in nihče ji ne more zameriti tega. V kapitalističnem svetu je pač tako, da gre vse za dobičkom, posamezniki, finančne organizacije in države. V resnici je na svetu večna vojna, ki vedno lahko postane krvava in dokler bo ta tekma, je vsako govorjenje o zavarovanju miru hinavščina.

Trgovati je hotela Nemčija že v kajzerskih časih povsod, kjer se je pokazala kakšna prilika za to. Ampak v zadnjih časih išče nove trge z brezprimerno strastjo in skuša dobiti kontrolo nad surovinami tujih dežel z vsemi sredstvi v svoje roke. Posebno pa je aktivna v Ameriki. V nekaterih deželah je dosegla znatne uspehe, zlasti na račun Anglije in deloma tudi Zedinjenih držav. To bi seveda morala biti briga prizadetih kapitalistov, če ne bi za vsem tičalo nekaj drugega. Danes trgovski agent Nemčije ne more biti več le trgovec, ampak mora agitirati za nacizem in pomagati Hitlerju, ustvarjati za tretji rajh postojanke po deželah, v katerih trguje. To delo se opravlja pod največjim pritiskom in sadovi so vidni zlasti v južni Ameriki, pa tudi po nekaterih centralno ameriških republikah in bližnjih otokih. Vsa propaganda je pod kontrolo središča v Nemčiji in se vodi po strogo izdelani

nem načrtu. V Berlinu imajo urad "za organizacijo in kolonizacijo v Ameriki." Imeli so ga že davno, ampak pod Hitlerjem je bil temeljito preurejen in služi v prvi in zadnji vrsti nacizmu in njegovi propagandi. Tam se poučuje španščina in portugalsščina, španska zgodovina, španske šege, zakoni in tradicije. Temu so dodali šestmesečen tečaj za "politično pripravo v tujini," to se pravi, za pouk v nacijski ideologiji o prvenstvu nemštva na svetu, o hudobnosti boljše vizma in nevarnosti demokracije, o "duševni enotnosti vseh Nemcev," o "smrdljivosti" židov, o izvrstnih lastnostih korporativne države i. t. d.

Kdor opravi zadovoljivo vse izpite, lahko dobi službo v oddelkih tajne policije v tujini, v diplomaciji, ki ima sedaj celo vrsto posebnih agentov, ali pa pri kakšni trgovski tvrdki, zakaj tudi te morajo sprejemati uslužbenca po nalogo vlade.

Nad tistimi, ki so izvoljeni, ima nacijska vlada vedno svojo roko. Podpira jih nemško časopisje. Štirinajst listov v tujih deželah priznava odkrito, da so organi nacijske stranke. Sicer pa piše ogromna večina nemških listov v tujini v nacijskem smislu. Delo med Nemci, ki so naturalizirani v drugih deželah, opravlja Verein Deutscher im Auslande. Na čelu tega društva je dr. Hans Steichner, po rodu Avstrijec kakor Hitler in prav tako zagrižen naci

kakor on. Namen te organizacije je, da prepreči vsako nadaljno asimilacijo Nemcev v tujini in da pridobi tiste, ki so že naturalizirani, za "naddržavno rasno telo," kakor je bilo rečeno v zadnjem letnem poročilu organizacije. Na zadnjem zboru so trdili, da gledajo "plemenski tovariši na rajh in njegovega firarja z občudovanjem in globokim zaupanjem, ker čutijo krvno edinstvo, ki je temelj novega nemškega življenja."

To sega torej veliko dalje kot nekdanje nagašano kulturno sorodstvo, ali bodi že edinstvo. To deloma označuje Hitlerjeve blazne sanje o Nemčiji, ki naj bi obsegala ves svet, seveda pod njegovo diktaturo. Omenjena organizacija je osnovala po vsej južni Ameriki društva, Bund der Volksdeutschen, telovadna in mladinska društva, in jih podpira. V sami državi Rio Grande do Sul v Braziliji je šestdeset nacijskih organizacij, ki so vse pridružene enakim organizacijam v Nemčiji. Seveda se za telovadbo in športom in vsem skriva politika hitlerizma, kar se vidi jasno po tem, da snujejo povsod šole, v katerih se vse poučuje v nacijskem duhu. Učitelje oskrbuje organizacija iz rajha, govorniki so neprenehoma na poti od naselbine do naselbine. Društva dobivajo knjige, fonografske rekorde, filme in radijske aparate. Radio iz Berlina razširja nacijsko propagando v raznih jezikih od sedmih zjutraj do skoraj polnoči. Vse, kar je v rajhu, se hvali, napada se "boljševizem", marksizem in demokracija, dogodki po svetu se kritizirajo v nacijskem smislu, zaničujejo se vse države razen Italije, Japonske in Franca.

Trgovci v tujini so prisiljeni, prispevati za Hitlerjevo stranko in iz teh prispevkov se podpirajo te organizacije. Javno se pripoveduje, da bodo v Braziliji Nemci dobili svojo posebno državo z obširno avtonomijo. To je pač fantazija, toda v nacijskih glavah se porajajo čudne misli. Taka država bi dala rajhu enake pretveze, kakršne rabi za krkonoške Nemce.

Nemška tajna policija, Gestapo, ima po vsej južni in centralni Ameriki svoje agente. V zapadnem delu je Der Deutsche auslaendische Genossenschafts Bund, ki opravlja to delo. Na čelu mu je baje bivši nemški konzul Walter Scharpp. Ta organizacija nadzoruje vse Nemce, bodisi naturalizirane ali ne in poroča Berlinu ne le o njihovem delu, ampak tudi o

njihovem mišljenju. Kdor živi med Nemci, je prisiljen, da podpira stranko in njene organizacije, sicer nima obstanka med njimi.

Kako se je ta propaganda utrdila, kaže petnajst nemških listov v Braziliji, ki vsi služijo nacizmu. Ampak poleg tega so tudi listi v portugalsčini, ki jih vzdržuje nacijska stranka, pa tudi domači listi, ki dobivajo od rajha podporo.

Pod vplivom iz rajha so se pričeli po latinskih državah tudi židovski progoni. Začelo se je s tem, da je Nemčija prepovedala vse zveze z židi, ki so se izselili in je nekatere s tem spravila na rob propada. Potem so hitlerjanci porabili svoj trgovski vpliv pri domačih trgovcih, da so začeli bojkotirati žide. To je bilo zlasti uspešno, kjer so itak fašistične simpatije. Nekateri diktatorji v južni Ameriki in drugod — na primer na Santu Domingu — imajo sami fašistično nagnenje in slede tem zgledom, ne misleči, da segajo Hitlerjeve sanje vse dalje. Medtem ko preganja nacizem katoličane doma, apelira v južni Ameriki na njih versko čustvo in jih tako draži zoper žide. Brazilija in Ecuador sta bila že na tem, da bi izgnala vse žide in obe državi sta opustili to le pod zunanjim pritiskom.

Nemška baharija, nacijske parade, postavljanje z germansko kulturo ter obljube in subvencije so veliko pripomogle, da so se skoraj povsod osnovala tudi domače fašistične organizacije in Amerika je že vsa polna srebrnih, zelenih in vsakovrstnih barvastih srajc.

Nemčija se zlasti trudi, da bi dobila naročila za vojne potrebščine in je imela v tem precej uspeha. Po tem se lahko presodi, kakšni so njeni nepriznani nameni. Po večnem odnehanju evropskih držav je Hitler dosegel uspehe, o katerih se mu ne bi moglo niti sanjati, če bi bila zlasti Anglija pokazala nekoliko več odločnosti, pred katero ima firar velik respekt. Tako si sedaj domišlja, da ni nikjer meja njegovim ambicijam. Vojna je vedno v njegovi glavi, kakor tudi v možganih njegovih pajdašev. Južna Amerika utegne v slučaju svetovne vojne igrati drugačno vlogo kot v zadnji. Diktatorji mislijo navadno enostransko in vidijo le to, kar je njim v prid. Da je splošno mišljenje ljudstva tudi v južni Ameriki povsem drugačno, jim ne pride na misel. Če pridobe diktatorje zase, mislijo, da je s tem

vse opravljeno. Na vsak način računajo na vojno, ki bo vse bolj svetovna kot je bila zadnja. In v tej blaznosti je nevarnost. Če spoznava zdrava glava, da bi v takem požaru poginila Nemčija, ne doseže norec tega spozna-

nja. Zato je čas, da se demokracije zdramijo in si vzamejo za zgled Čehoslovaško, Kitajsko in lojalistično Španijo. Tudi zavedno delavstvo ima pri tem svojo nalogo.

Skrivnostna dežela Bet-Tas

REBA BI BILO vprašati domačine, kje je dežela s takim imenom, zakaj le oni jo imenujejo tako. Sicer je po svetu znana pod imenom Tibet, kar je nekam popačeno ime silnega gorovja, po katerem se razprostira dežela. Visoke planjave so poprečno 16.500 čevljev nad morjem, vrhovi gora segajo do 24.600 čevljev, še doline leže dvanajst do sedemnajst tisoč čevljev nad morjem in prelazi so 16 do 19 tisoč čevljev visoki. Približno tri in pol milijona ljudi živi v tej skoraj nepristopni deželi, ki ima visoki legi in svojemu razdrtemu gorovju zahvaliti, da je še neodvisna.

Tibet ne pozna železnic in najbrže jih nikdar ne bo imel, zakaj ne glede na stroške, ki bi bili ogromni, bi bila zgradba tehnično skoraj nemogoča. Zaradi tega ni niti cest, ki bi bile porabne za vozove ali pa celo za avtomobile. Za sedaj je celo letalo skoraj neporabno za komunikacije, ne le zaradi velikih višav, ampak še bolj zaradi pomanjkanja krajev, ki bi bila sposobna za letališča in pristanišča.

V preteklih časih je bil vstop tujcem prepovedan. Kljub temu je že takrat nekoliko Evropecev prišlo v Tibet. Sedaj niso težave tako velike, ampak ker je potovanje zelo težavno, prihajajo tja večinoma le znanstveniki in včasih kakšni hribolazci. Če ne bi bilo teh naravnih težav, bi se bil te najvišje dežele na svetu že davno polastil ta ali oni imperijalizem in "civiliziral" domačine.

Na jugu in zapadu meji Tibet ob Indijo in zaradi tega je razumljivo, da gleda Anglija s poželjivimi očmi na one hribe. Prav tako so se včasih ruski carji zanimali za ta milijon četvornih milj, do katerih ni daleč od mongolskih planjav. Japonci trdijo, da so Tibetanci plemensko bližji njim kot Kitajcem in bi kaj radi "pomagali" svojim sorodnikom s svojo "višjo kulturo" in seveda s svojo vojsko, ki je

glavni del te kulture. Tibetanci sicer ne marajo nič slišati o takem odreševanju, ampak japonski velikaši se smatrajo za poklicane pokrovitelje vse Azije in s Tibetom v svoji oblasti bi imeli čudovite izgleda — ne le s hribolazniškega, ampak tudi s političnega stališča. Sedanja Rusija pač ne more imeti nobenih osvojevalnih namenov v Tibetu, gotovo pa je, da ne bi rada videla te dežele v nobenih imperijalističnih rokah in da bi skušala preprečiti vsako tako aneksijo.

Poželjenje kapitalističnih držav ne izvira le iz političnih motivov. Tibet ima nekaj, kar je vedno privlačilo grabežljivce: zlato ima in ima ga toliko, da ga rabi ne le za posode in manjše okraske, ampak celo za zunanjo dekoracijo poslopij. Ruski raziskovalec Prjevalskij je dognal, da je v severnem in vzhodnem Tibetu več zlata kot v Californiji. Tam so mu domačini pokazali cele pesti zlatih drobcev, ki so jih našli v reki, ne da bi bili kopali globokeje od dveh čevljev. Podobne rezultate je imel raziskovalec W. Mesney, ki je v kraju Koko Nor videl zlate kose, velike od graha do lešnika. Zlato je skoraj popolnoma čisto in se lahko kuje. To bogastvo je bilo že davno znano. Celo Herodot ga omenja, četudi nekam mistično. Vsaka reka splavlja pesek, pomešan z zlatom. Kitajci so ga kopali vse do leta 1875, sedaj pa vrše to delo Tibetanci sami na precej primitiven način.

Razen zlata ima dežela boraks, sol, mnogo železa in — kar je tudi vedno mikalo poželjivce — raznovrstno drago kamenje. Nič nenavadnega ni videti domačo žensko, ki ima okrog vratu pet, šest niti "koral", za katere bi bilo pri zlatarju treba plačati nekoliko tisoč dolarjev.

Prebivalstvo v Tibetu je deloma nomadsko, navidezno sorodno Mongolom in živeče v šotorih, po dolinah je pa stalno naseljeno in

se zdi, da ima mnogo primešane krvi, največ najbrže kitajske, pa tudi nekaj turkomanske. Jezik je podoben burmanskem in ima več narečij. Njihova pisava izhaja iz sanskrita in začeli so jo rabiti v sedmem stoletju. Njihovi učitelji so bili budhistični menihi. Pred tem so rabili rovaše. Tibetanski jezik, v pisavi dokaj različen od govorenega, je za jezikoslovce zelo zanimiv, ker je nekakšen ključ do zgodovine enozložnih jezikov v vzhodni Aziji. Njihova književnost je pred vsem lamaistična, imajo pa tudi posvetno poezijo, pripovedne spise in drame.

Po veri so Tibetanci budhisti in to vpliva na vse njihove šege, na domače življenje, na politično upravo. Kitajska ima nad Tibetom nekakšno pokroviteljstvo, ki pa se ne opaža mnogo, le da ima pri vladi svojega zastopnika. Politični glavar dežele je Dalaj Lama, poleg njega je pa verski poglavar Pančen Lama. To se pravi, da je tako v teoriji. Prav sedaj sta pa oba mrtva in še nista dobila naslednikov. Oba sta umrla na nekam misteriozen način in v nekaterih krogih domačinov je razširjena govorica, da sta bila oba zastrupljena in da so tuje sile imele svoje prste v tem.

Ne Dalaj Lama, ne Pančen Lama nimata legalnih naslednikov, kot jih imajo monarhi. Tudi se ne volita. Ampak po njihovi veri, se rodi nov Dalaj ali Pančen Lama tisti hip, ko stari umrje. Njegov duh preide v kakšno novo rojeno dete in tedaj je treba najti tistega otroka. Doslej še niso našli ne enega ne drugega. Vlado vodijo med tem regenti.

Pančen Lama ni le verski poglavar tibetanskih budhistov, ampak načeljuje vsem bud-

histom na zemlji, katerih je na sto tisoče. Dasi se tibetanski budhizem znatno razlikuje od onega v Indiji in po drugih deželah, ga vendar vsi priznavajo za svojega "papeža". Kljub temu vztraja vsaka sekta na tem, da zastopa le ona pravi budhizem.

Leta 1924 je nastal spor med posvetnim in verskim poglavarjem, ker je zadnji očital prvemu, da ima baje preveč simpatij do Angležev. Pančen Lama je prostovoljno zapustil deželo in se je vrnil še le leta 1936, ko je bil Dalaj Lama že mrtev. Tibetanci so ga sprejeli z veseljem in velikimi slavnostmi. Kmalu je pa tudi on sledil Dalaju v smrti in bolezen, za katero je umrl, je ostalo neznana.

Vpliv budhizma v deželi je tako velik, da postane ena tretjina vseh odraslih mož lame, to se pravi, duhovniki. V mnogih krajih je vsled pomanjkanja mož — zakaj duhovniki so podvrženi celibatu — v navadi polyandrija, v drugih pa poligamija. Tu imajo vsi bratje eno ženo za soprogo, ponekod pa ima en mož po več žen.

Izobraženi Tibetanci se boje časa, kadar bodo letala tako dovršena, da ne bodo potrebovala mnogo prostora ne za polet ne za pristan, zakaj takrat, mislijo, da bo poželenje tujcev po njihovem zlatu tako veliko, da se jih ne bo mogoče ubraniti. In med tem ko so v začetku občudovali letala, so se njihovi občutki v tem pogledu zelo izpremenili, odkar so spoznali, kako na Kitajskem taki ptiči spuščajo čudna jajca na zemljo, od katerih umirajo žene in otroci in starci na stotine. Skoraj jim ni zameriti, da se ne ogrevajo za tako kulturo.

Zemlja in družba

MNOGO JE LJUDI, ki nočejo spoznati, da se razmere, ne le drugod po svetu, ampak tudi v Zedinjenih državah izpreminjajo. Priznati to bi pomenilo, da morajo ljudje korakati z izpremembami in z jasnimi cilji pred očmi sami vplivati na izpreminjanje. Marsikomu pa prav nič ni všeč, da bi zlasti široke ljudske plasti hodile po takih potih in dosegle tudi za sebe kaj vpliva. Zato slišimo neprenehoma sklice-

vanje na to, kar je nekdaž bilo, na pradedovske ideje, na tradicije; in da bi varuhi starine svojim deklamacijam dali večjo veljavo in svoje tirade posvetili, imenujejo vse to "amerikanizem". V resnici ni to prav nič amerikskega, ampak je le do skrajne mere konservativno in prehaja v reakcijo kakor radikalni konservatizem po vsem svetu. Vsaj ena sila, večja in močnejša od njih se pa za take teorije in ukaze prav nič ne zmeni, ampak gre svojo

pot po svojih zakonih, po katerih se stvari neprenehoma menjajo. Ta sila je narava.

Lahko bi šli nazaj za milijone let in bi videli, da je bila naša zemlja nekdanj ogromna masa plinov, kjer ni bilo le človeško življenje nemogoče, ampak ne bi bila mogla niti najpriprostejša ameba živeti. In tekom stotin milijonov let so sledile izpremembe izpremembam in zemlja je postala to, kar je danes. Ampak tako daleč sploh ni treba hoditi, da se spozna dejstvo menjave. Ko so prvi beli naseljenci začeli prihajati v Ameriko, so bili kraji, ki danes sestavljajo Zedinjene države, precej drugačni kot so sedaj. Ne le, da ni bilo naših velikih mest, železnic, cerkva in kinov, ampak naravno obličje dežele se je prav temeljito izpremenilo. Puščave je bilo takrat zelo malo, z gozdovi pokrite zemlje je bilo dvakrat toliko kot sedaj, ostala površina pa je bila večinoma pokrita s plaščem trave, ki je varoval zdravo prst.

Ali je ta lepota ostala, kakršna je bila? — Pred par leti se je zaslíšal obupen klic o umiranju rodovitne zemlje; peščeni viharji so se valili preko celih držav, izpremenili na stotine četvornih milj rodovitne prsti v puščave, uničili neštete kmetije, zasuli vodnjake, pobili na tisoče glav živine. Bila je strašna katastrofa in zdelo se je, da je bila prav taka velika tragedija potrebna, da je vtepla nekaterim glavam nekaj spoznanja.

Hudi viharji v Ameriki niso nič redkega. Močno deževje je, zlasti v nekaterih krajih navadna prikazen. Ampak dokler je bila dežela taka kot v časih prvih priseljencev, niso viharji mogli odnašati na milijone ton zemeljske površine iz enega kraja in jih potresti po drugih, na stotine milj oddaljenih. In deževje ni moglo odplaviti vse rodovitne prsti in zapustiti neplodovite spodnje plasti. Človek je mislil le na današnji dan in je hotel izčrpati toliko bogastva, kolikor je le bilo mogoče. Gozdovi so bili videti neskončni, zakaj jih torej ne bi sekali, ko je bil les toliko vreden in tako potreben? Trava je bila dobra za živino, ampak ljudje so hoteli pšenice, koruze, bombaža, tobaka, in kakor gozdovi so se morale umakniti nepregledne trate poljedelskim zahtevam. Zemlja je rodila, žetve so bile obilne — kaj bi hoteli še? Kdo bi mislil, kakšne posledice bodo te izpremembe imele v sto, v dvesto letih? Kakor

se seje in žanje letos, tako se bo sejalo in želo vekomaj.

Za naravne sile je pa med njivo in trato razlika in — kljub prejšnjim svarilom — je bilo treba uničujočega viharja, da so se ljudje naučili te resnice. Sedaj, ko jih je udarilo z železno pestjo, so se zavedli in spoznavajo nevarnost, ki preti vsej deželi. Kar se je zgodilo na zapadu, se lahko zgodi povsod. Čim več bo zemlje opustošene, tem lože se širi nerodovitnost.

V prvih začetkih ni bilo tako hudo. Število prebivalstva je bilo razmeroma majhno in poljedelstvo se je razvijalo večinoma po ravninah. Kar se je pridelalo, se je do malega porabilo doma. Na kmetiji se je redila živina zaradi mleka, masla i. t. d. in zanjo se je ohranila trava za pašo. Za zorano zemljo je bilo dovolj gnoja in — razen tobak na jugu — so se pridelki menjali. Sčasoma se je pa to kmetovanje za domače potrebe umaknilo pridelovanju za trg. Kdor je prodajal pšenico, je sejal le pšenico; bombažna polja so bila le za bombaž. Poljedelstvo je sledilo zgledu industrije: masna produkcija se najbolje izplačuje, torej delajmo, kar prinaša največ denarja. To je začelo izpodrivati male kmetije, širilo se je najemništvo, "sharecropperji", sistemi, ki se le po imenu razlikujejo od tlačanstva. Kmetije so se morale pomikati iz ravnin v hribe, kjer je deževje lože izpiralo zgornje plasti kot v ravninah. Celu izsuševanje močvirja je v mnogih slučajih imelo slabe posledice, ker je neugodno vplivalo na podtalne vode. Kjer se je nekdanj dež vsesaval v zemljo, sedaj dere po njej in jo odplavlja, najprej zgornjo prst, potem pa tudi spodnje plasti. S tem se napolnjujejo reke in tako nastajajo poplave, ki raznašajo pesek in ilovico po prej rodovitnih krajih. Nešteti nepotrební jarki nabirajo vodo in z njo nerodovite dele zemlje in pošljajo to v reke, ki dobivajo na ta način več dela kot ga zmorejo. Po vsej deželi se nahajajo dokazi teh pretečih učinkov. V Wisconsinu so na primer v dolini Coon preiskali zemljo 16 čevljev globoko; našli so, da je spodnjih deset čevljev rodovitnih, gornjih pet čevljev je pa pesek, ki je bil naplavljen v zadnjih šestdesetih letih, medtem ko je priroda potrebovala deset tisoč let za naslago desetih rodovitnih čevljev.

Ta reč očividno ne prizadeva le poljedel-

cev, velikih in malih, ampak vse prebivalstvo, ki mora živeti od proizvodov zemlje. Toliko slavljenja privatna inicijativa se je izkazala nesposobno, da bi ustregla potrebam celote. Ustrezala je le svojemu profitu, dokler je šlo in sedaj, ko v velikem delu dežele ne gre več, ne ve in ne zna, kaj početi. In tudi če bi vedela, je naloga zanjo preogromna. Ampak njeni zagovorniki še vedno grme proti vsakemu najskromnejšemu poizkusu, ki bi postavil interese skupnosti nad one privatnega profitarstva. Vsak načrt, tudi če je omejen po predmetih in po času, jim je nevaren eksperiment, držoč v radikalizem, v rdečkarstvo, v socializem, kar je skoraj enako poti v pekel.

Vprašanje zemlje, povrnitve in ohranitve njene rodovitnosti zgovorno dokazuje neizogibno potrebo kolektivnega dela po pazno izdelanih načrtih. Problem je tako obsežen, da ni nobene privatne moči, ki bi ga mogla rešiti. Samo preučevanje položaja in sredstev, s katerimi se more popraviti, presega moč vsakega posameznika in vsake privatne organizacije. Kakor je prizadeta skupnost, tako more le skupnost rešiti problem in najti sredstva za rešitev.

Kako velika je naloga, je lahko razumeti, če se ve, da potrebuje priroda na stotine let,

da ustvari le en palec površne prsti. In na milijone akrov je izgubilo vso to prst. Če bi se nadalje vse prepustilo privatni inicijativi, bi naši potomci danes ali jutri neizogibno doživeli, da bi izginila vsa rodovitnost zemlje. To ni strašilo kakšnega levičarskega puntarja, ampak ugotovilo strokovnjakov, katerim se ne more očitati ne socializem ne boljše vizem, ampak ki izvajajo svoje zaključke na podlagi strogo stvarnega preučevanja. Ti sklepi pa vendar jasno kažejo, da so stvari, ki se tičejo celega naroda in ki jih more rešiti le celota. Kaj more biti bolj logičnega, kot da mora biti ta celota organizirana ne le za plačevanje davkov, direktnih in indirektnih in za puško, kadar zatrobi trobenta, ampak tudi — in v prvi vrsti — za reševanje takih nalog. Vprašanje zemlje ni edino, ki kriči po taki rešitvi; vsa vprašanja, ki se tičejo našega življenja, zahtevajo to. Pač pa je to eden tistih predmetov, ki jih lahko razumejo najbolj priprosti možgani.

Vse naše življenje je skupno in dobro bo moglo biti le tedaj, kadar ga skupno uredimo in skupno ravnamo. Če se taka skupnost slučajno imenuje socializem, ne more zaradi imena postati nič slabša. Na tistih, ki so izključeni iz take žive skupnosti je ležeče, da se uresniči.

E. K.

Julkina zmota

BI ČLOVEK verjel v usodo in srečo, bi moral reči, da me je srečala takrat, ko sem šel vprašat za to mesto. Bolj zadovoljen menda ne bi mogel biti z nobenim drugim delom. Tudi zanimivo je," je povdaril in pogledal drugega za drugim, kakor da razlaga dejstvo, ki se mu je razodelo in ga presenetilo. "Mislil bi, da je to šablonsko delo. Pa ni, če si človek sam ne napravi šablone. Glavno je pa to, da nihče ne vtika prstov v moj posel. Oddelek je moj in meni ga prepuščajo. Zadnjič sem odklonil neki oglas, ki je očitvidno goljufiv. Pozneje sem to povedal lastnikoma lista. Prvi je dejal, da moram pač vedeti, kaj je in kaj ni prav, drugi je pa dodal, da sem na svojem mestu zato, da

pomagam dvigati ugled podjetja. Kadar uživa človek tako zaupanje, lahko dela z veseljen."

Julka je odprla usta. Nekaj ji je prišepnilo, naj molči, a bilo je prepozno. Beseda je bila že na jeziku in morala je na dan.

"Mesto mu dajejo kakor predstojniku kakšnega vladnega oddelka, zaupajo mu vse, hvalijo ga z besedami, plačajo mu pa toliko kot uradnemu slugi."

Riko je zmajal z glavo.

"Prav je, zahtevati mnogo, tam kjer je dosti. Če se pa pošteno podjetje bori za obstanek in mora tekrovati z drugimi, ki jim je vest le bajka, brezobzirno kupičenje denarja pa edina življenska naloga, bi bil greh, če bi pomagal pokopati tak list."

"Kako se vzdržujejo, je njihova briga," je zamodrovala Julka. "Tvoje delo je vredno trikrat več in trikrat več bi ti morali plačati."

"Preden bo na svetu vsako delo plačano, kolikor je vredno, se bo moralo mnogo izpremeniti. Noben posameznik ne izpreobrne tega. Sicer bi pa polagal sam sebi vrv okrog vratu, če bi njim kopal jamo. Toliko plačajo, kolikor morejo; to vem, ker so mi odprli vse knjige. Naposled plača vendar ni tako borna; poznam vseučiliščne profesorje, ki tudi nimajo več."

"Ker ne znajo. Vsak je sam sebi najbližji. Ti poznaš profesorje, jaz pa poznam ljudi, ki znajo komaj prepisati kakšno pismo, pa imajo pisarno kakor predsednik Zedinjenih držav in prav tako plačo."

Riko se je nasmehnil:

"Prav gotovo ne preziram denarja. Ne vem, kako da smo svoje življenje tako čudno uredili, ampak tudi jaz imam rad mnogo reči, ki se ne dobe brez denarja. Pa vendar ne zavidam ljudem, o katerih ti govoriš. Če bi bil na njihovem mestu, bi vedno čutil, da sem okradel druge, ki stradajo, ker imam jaz preveč."

Julka se ni vdala.

"Ti nisi odgovoren za tiste, ki stradajo. Vsak naj skrbi zase. Kdor je sposoben, naj ima; kdor ni, ni vreden, da bi imel."

Oče je usekal:

"Punče neumno, kaj govoriš o sposobnostih? Ropar je sposoben; ali to pomeni, da je njegova žrtev nesposobna? Za rop, seveda. Ampak še bo čas, ko rop ne bo veljal za najbolj idealno lastnost. Enkrat sem svetoval tvojemu možu, naj te pošteno premikasti. Smejalo se mi je. Sedaj vidim, da ima prav, ker ne bi pri tebi nič zaleglo. Pa le počakaj. Ti ne veš, kako dobro se ti godi, ampak nemara ni

daleč čas, ko vzame življenje bič v roke in te pretepe, da se boš jokala. Takrat boš morda spoznala, kaj je stradanje in kdo ga je kriv."

"Še imam zdrave roke in glava mi ni prazna," se je namrdnila Julka.

Dan je bil pokvarjen in kolikor koli si je mati prizadevala, da bi spravila čoln v mirne vode, se vendar nasprotja niso dala potlačiti. Petelin niso hoteli v kajbo. Mati je naposled le vzdihovala in ugibala, kaj je v zraku, da tako draži živce.

Imeli so hladno večerjo in hladne so bile piche besede, ki so jo spremljale. Potem sta se Riko in Julka poslovila. Otrok, ki se je bil dotlej igral na vrtu, dokler ga ni začel spanec loviti, je ostal pri starših, ker je kar za mizo zadremal.

Riko in Julka sta molčala, dokler nista prišla domov. Ko se je zasvetilo v hiši, je Riko pristopil in dejal:

"Julka, jaz nisem vedel, ampak sedaj spoznavam in razumem."

Naglo se je obrnila od mize, na kateri je popravljala vazo in ga začudeno pogledala:

"Kaj?"

"Ti si še vedno mlada, jaz se staram. Če iščeš drugo srečo, če jo najdeš — jaz ti ne bom na poti."

"Kaj govoriš? Kaj te je obšlo? — Oh, tista beseda, ki se mi je izmuznila... Lahko bi bil že pozabil. Ti menda tudi včasih praviš, kar ne misliš."

"Mogoče. Hotel sem ti le povedati, ker te imam rad, ti nočem braniti sreče."

"Preženi take muhe iz glave. Pa pojdiva spat. Trudna sem."

Odšla sta v spalnico. Zunaj se je vlila ploha. Riko to noč ni spal.

(*Dalje prihodnjič.*)

Za gospodinje

Zadnjič smo povedali, kako se v splošnem delajo omake; danes podajamo nekatere posebne, ki so zelo priljubljene in se lahko servirajo z mnogimi jedmi.

Omaka Cumberland.

3 žlice rdeče ribizljeve zakuhe (currant jelly)	1 žličico angleške gorčice (English mustard)
3 žlice vina (najboljši za to je port.)	1 žličico paprike
dve žlici pomarančnega in 1 žlica limoninega soka	pol žličice ingverja (ginger)
	tri žlice pomarančne lupine

Na majhnem ognju raztopi ribizljevo žolico, da postane tekoča. Pusti jo, da se ohladi. Od pomarančne lupine odlupi vso belino, potem lupino zelo tenko nareži, jo daj za nekoliko minut v vrelo vodo in odcedi. Raztopljenim ribizlom dodaj, kadar so ohlajeni, najprej vino, potem soke in potem vse ostalo. Dobro premešaj na majhnem ognju. Servira se ta omaka ne baš mrzla, a nikakor ne vroča. Izvrstna je s hladnimi narezki, z divjačino in podobnimi jedmi.

OSEBNO.

Oton Župančič	7
Valentin Vodnik	8
Jurij Gustinčič: Misli Vladimirja Majakovskega	10
Dr. Ivan Lah	11
Jernejevo rojstvo	12

ZENSKO POGlavJE.

Počena srca	2
Kaj pa iznajdljivost?	2
Lepotila	5
Zenske v Nemčiji	7
Pred sto leti	10
Pa le napredujejo	11

SODOBNO.

Kako je Etiopija "prisilila" Italijo na vojno	1
Daljni vzhod	2
Svetovna drama v Španiji	2
Naš mali svet	3
Pod površjem Nemčije	4
Nacijska filozofija	4
Kaj mislijo Kitajci o vojni	4
Hitler in njegova vojska	5
Diktatura v Braziliji	5
Preobražanje Rusije	5
Mogotci v centralni Ameriki	5
Krvava diktatura na Santu Domingu	6
Fašist Carol	6
Reakcionarno zakotje Anglije	7
Japonska imperijalistična psihologija	7
Politični grehi in posledice	8
Finis Austriae	9
Fašizem v New Yorku	9
Izdajstvo	10
Rakova naprednost	11
Slava Čehoslovaški!	11
Kitajska rdeča armada	12
Svoboda pod svastiko	12
Italijanska Etiopija	12
Diktature niso večne	12
Nacizem v južni Ameriki	12

DElavSTVO

Anton Garden: Sodobni položaj ameriškega unionizma	1
Milan Medvešek: Njihova trnjeva pot	1
Pot ameriškega delavstva	5
Kapitalzem	6
Kdo more pomagati?	6
Sovrašтво	7
Garači in kultura	9
Če bi	12

ZGODOVINSKO.

Sinovi nebes in vzhajajočega sonca	3
Nič novega pod soncem	8
Zlato, zlato!	8
" "	9
" "	10
" "	11
" "	12
Diktatorji	9

ZEMljEPISMO.

Kaj je Iran?	1
Skrivnostni svetovi	3
Čudeži v podzemlju	3

Nova Idrija	4	16
Liberija	4	21
Vezuv je oživel	8	26
Bataki	8	30
Skrivnostna dežela Bet-Tas	12	26

ZnanSTVENI PABERKI.

Astrologija	1	25
Utrinki	2	32
Kapa nevidnosti	3	29
Nič čarovništva	5	13
Na robu	5	23
Steklo — čudežna snov	5	28
Voda	6	30
Nada v hiši žalosti	8	18
Arzenik	8	28

RAZPRAVE IN ČLANKI.

Premagana depresija	2	10
Rusi na severu	2	20
Kjer je led večin	3	21
R. R.	3	22
Letalstvo v sedanji Rusiji	3	24
Kako je tam na severu?	4	9
Šport v Rusiji	4	22
Slabo se jim ne godi	6	19
Fizična kultura	6	22
Pet sto let tiska	7	4
Kruh, meso in mleko	7	21
Izgnanci	7	23
Ivan Jontez: Razveseljivo znamenje	8	12
Kimavci	8	20
Kaj čitajo v Rusiji	9	29
Mesto	10	27
Ivan Jontez: Ljudje z dvema domovinama	11	9
Politični dvojčki	11	20
Zemlja in družba	12	27

NAŠ JEZIK.

Slovenščina, ki jo ustvarjamo	6	31
Ivan Jontez: Mojstri skaze ali jezikovni internacionalci?	9	14

Za gospodinje	1	13
" "	2	24
" "	3	32
" "	4	32
" "	5	32
" "	6	32
" "	7	32
" "	8	31
" "	9	32
" "	10	32
" "	11	32
" "	12	30

RAZNO.

Umetnost v tretjem rajhu	3	30
Pasja doba	4	30
Stara šara	4	31
Labod	6	23
Preveč bobrovske pridnosti	8	29
Leninovo truplo	9	26

V prihodnjem letniku bomo čitateljem olajšali iskanje s tem, da bomo nadaljevali številke strani od zvezka do zvezka, tako da bo koncem leta ves letnik kakor ena knjiga.

NEVARNE ZNAMKE

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

Nekaj podobnega se je lani zgodilo v centralni Ameriki. Vlada Nicarague je izdala znamke, na kateri je bil njen zemljevid, obsegajoč tudi košček zemlje, o kateri trdi republika Honduras, da je njen. Nicaragua je to ozemlje označila za sporno, Honduračani so pa z vso odločnostjo protestirali, češ da ne more biti nobenega spora o zemlji, ki je njihova. Razburjenje v Hondurasu je priklopelo do vrhunca in vlada je menda hvalila Boga za ta dogodek, zakaj vsi politični boji v deželi so utihnili, vse stranke so podprle vlado in dijaki so pričeli s strastno agitacijo proti Hondurasu. Pisma, ki so prihajala iz Nicarague z ono znamko, so se vračala neodpečatena in trgovina je vsled tega dokaj trpela. Naposled je nikaraška vlada vzela znamke iz prometa in vsaj za nekaj časa je mir.

Costa Rica je pa lani odrekla priznanje znamkam, ki jih je Franco izdal v Španiji. Zaradi tega se pač ni treba bati vojne, zakaj Franco dobiva brez tega dovolj sivih las, ker ga ne tepejo le lojalisti, ampak so se celo njegovi častniki in vojaki začeli puntati zoper

prevzetne, pri tem pa nezmožne italijanske in nemške "prostovoljce." Nemara bodo polagoma vendar tudi najbolj počasne glave spoznale, da v resnici ne gre za upor Špancev zoper legalno vlado, temveč za boj Italije, Nemčije in Francovih Mavrov zoper španski narod.

Zdaj vemo! Švicarska National Zeitung ima sledečo zafrkacijo:

Ko so narodi tega sveta sklenili, kakšna darila bodo zaprosili od Boga, so se zbrali okrog njegovega prestola. Latinci so rekli: "Modrosti hočemo."

Angleži so dejali: "Morje naj bo naše."

Turki so klicali: "Alah, daj nam polja!"

Rusi so prosili: "Daj nam gore in železne rudnike."

Francozi so rekli: "Daj nam zlata!"

Nemci so dejali: "Daj nam orožja!"

Tedaj je Bog vprašal: "Kaj pa vi, Jugoslovani?" "En trenotek," je bil odgovor, "nismo se še domenili med seboj."

In ker se še doslej niso sporazumeli, nimajo do današnjega dneva nič.

Če hočete vedeti, kako sveže je jajce, ga položite v vodo. Če je popolnoma sveže, bo ležalo na strani, če je par dni staro, bo stalo pošev, če pa je prestaro, bo stalo po konci.

V Wyomingu je priroda ustvarila čudno glasbilo. Več kot 1200 čevljev je visok takozvani Hudičev stolp (Devil's Tower). Če se udari s kladivom po njem, da od sebe čisti glas kakor zvon. Glasovi so različni na raznih mestih, tako da izvedenec lahko igra celo melodijo na njem.

Cankarjeva ustanova

IN

NAPREDNE ŽENSKÉ ORGANIZACIJE

prirede

Basket piknik

na ZORCOVIH FARMAH-V NEDELJO, DNE 31. JULIJA 1938

Naročniki Cankarjevega glasnika in prijatelji Cankarjeve ustanove ste prijazno vabljeni. Pripeljite tudi svoje prijatelje in znance.

Etijopci so navdušeni za Italijo. To je 15. junija pokazal neki Abesinec v Rimu. V času neodvisnosti je stal pred železniško postajo v Addis Abbabi pozlačen "Judejski lev." Italijani so ga prepeljali v Rim in ga postavili pred ondotno centralno postajo kot znamenje, da je Judejski lev sedaj italijanski. Omenjenega dne so ljudje opazili nekega moža v etijopski obleki, molečega pred levom. Okrog njega se je zbrala množica radovedne-

žev. Neki stotnik se je preril skozi gnječo, z očitnim namenom, da napravi konec temu "protidržavnemu" prizoru. Etijopec je potegnil meč in rnil najprvo stotnika, potem dva fašistična miličnika, ki sta mu prihitela na pomoč in še nekega mesarja, ki je vrgel bicikelj v Abesinca. Njega so pa s štirimi kroglami iz fašističnega samokresa odpeljali v bolnišnico.

Nick Spelich

SLOVENSKA MLEKARNA
6210 WHITE AVENUE
HENDERSON 2116
Cleveland, Ohio

JOSEPH KODRIČ

Vzorna mesnica.

1307 ADDISON ROAD
HENDERSON 3365
Z našo postrežbo boste zadovoljni.

Frank Černe Jewelry Company

v Slov. Narodnem Domu
6401 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

John Filipič

Grocerija in mesnica.
Vedno dobro, sveže blago.

1048 EAST 76th STREET
Cleveland, Ohio

Čestitke

DR. L. J. PERME

15619 Waterloo Road

Slovenski Delavski Dom

15335 WATERLOO ROAD

Dvorane za seje, svatbe,
konvencije.

Moderna gostilna — Točna in
vkljudna postrežba.

NATIONAL BEVERAGES, INC.

Distributors of High Grade
Beer and Ale.
Se priporočam

JOE PULZ
4621 DENISON AVENUE
WOODBINE 6080

John Mikuš

Izdelovalac harmonik
6607 EDNA AVENUE
Cleveland, Ohio

Anton Jankovich

14306 SYLVIA AVENUE
Cleveland, Ohio

Zastopnik za "Prosveto," "Pro-
letarca" in "Cankarjev glasnik"

Frank Butala

Slovenska trgovina s čevlji.
Velika izbora.
6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

Louis Pecenko

7308 Hecker Avenue — ENDICOTT 2759
Barvar, papirar in dekorator — Unijsko delo

FRANK CERKVENIK

4502 ST. CLAIR AVENUE

Točimo dobro vino, žganje in pi-
vo in serviramo sveže hrano.

YE OLD HYLAND CLUB INN

1615 WEST 117th STREET
LAKewood 9664

Glasba, ples, predstave.
Pijače se točijo do 2:30 a. m.

Schuster in Hribar, lastnika

Kjerkoli živite ali delate je
vam na razpolago

Dr. Zupnik

Zobozdravnik
6131 ST. CLAIR AVENUE

Frank Klemenčič

Painting and Decorating
1051 ADDISON ROAD
HENDERSON 7757

